

Jokerin viitassa

pohdintaa teatteri-ilmaisun ohjaajan työnkuvasta

Esittävän taiteen
koulutusohjelma
Teatteri-ilmaisun ohjaaja
Opinnäytetyö
13.11.2008

Leila Hellman-Eronen

TIIVISTELMÄSIVU

Koulutusohjelma Esittävän taiteen koulutusohjelma		Suuntautumisvaihtoehto Teatteri-ilmaisun ohjaaja
Tekijä Leila Hellman-Eronen		
Työn nimi Jokerin viitassa – pohdintaa teatteri-ilmaisun ohjaajan työnkuvasta		
Työn ohjaaja/ohjaajat Pia Houni		
Työn laji Opinnäytetyö	Aika 13.11.2008	Numeroidut sivut + liitteiden sivut 53+14
TIIVISTELMÄ Tässä teatteri-ilmaisun ohjaajan aikuiskoulutuksen opinnäytetyössä tarkastellaan teatteri-ilmaisun ohjaajan työnkuvaa ja siinä vaadittavia jokerointitaitoja. Jokeroinnilla tarkoitetaan tässä opinnäytetyössä brasilialaisen teatteriohjaajan Augusto Boalin luoman forum-teatterin jokerin työtä. Työn tekijän oman lähtöajatuksen mukaan jokeroinnissa on paljon sellaista, mitä teatteri-ilmaisun ohjaaja voi hyödyntää erilaisissa työrooleissa. Näitä rooleja ovat teatteriohjaajan rooli soveltavan teatterin ja perinteisen teatterin kentällä sekä ryhmänohjaajan rooli erilaisissa työtilanteissa, kuten draamapajan ohjaajana. Työn teoreettinen viitekehys tulee ohjaajantyötä ja forum-teatteria käsittelevästä kirjallisuudesta. Työn alussa kartoitetaan teatteri-ilmaisunohjaajan työnkuvaa ja siihen valmistavia opintoja. Jokeroinnin tarkastelu lähtökohtana on Boalin luoma jokeri siinä vaadittavine jokerointitaitoineen, jonka päälle tekijä on piirtänyt omat kuvionsa eli omat käsityksensä siitä millaista on toimia jokerina. Näin muodostuvaa ”jokerin viittaa” tekijä sovittelee yllään teatteri-ilmaisun ohjaajan erilaisissa rooleissa. Työn läpi valoittuu tekijän näkemys omasta ammatillisesta profiloitumisesta Pohdinnassa on mitä välineitä jokeroinnin opetteleminen voi antaa teatteri-ilmaisun ohjaajan työhön. Aihetta tutkitaan tutustumalla kahteen tekijän teatteri-ilmaisun ohjaajan opintojen aikaiseen opiskeluprojektiin. Nämä projektit ovat Helsingin opetusviraston tilaama forum-teatteriesitys nimeltä <i>Palapeli</i> oppilashuotoryhmien koulutuspäiville sekä Taidemuseo Tennispalatsin tilaama draamatyöpaja <i>Oi Maamme-</i> valokuvataiteen näyttelyyn. Tekijä vertailee jokerin roolia forum-teatterissa rinnastettuna draamatyöpajan ohjaajan rooliin. Jokerin rooliin liittyvää pelkoa pohditaan myös ja siinä yhteydessä tarkastellaan pelkoa liittyen teatteri-ilmaisun ohjaajan työn eri rooleihin. Opinnäytetyön kautta perustellaan jokeroinnin opiskelun toimivan tukena sekä teatteri-ilmaisun ohjaajan opinnoissa että myöhemmin erilaisissa työrooleissa. Teatteri-ilmaisun ohjaaja tekee aina työtä ihmisten kanssa. Kun hän opettelee olemaan aidosti vuorovaikutuksessa ryhmänsä kanssa hän pystyy välittämään voimauttavan, yhteisöllisen ja innostavan kokemuksen jokaiselle ryhmäläiselle. Tämä pätee sekä esitykseen tähtäävässä draamatyöskentelyssä että silloin kun dramaa käytetään jonkun toisen oppimisalueen välineenä. Jokerointi forum-teatterissa on nopea, tehokas ja rikas oppimispolku tällaiseen vuorovaikutukselliseen ja yhteisölliseen työskentelyyn.		
Teos/Esitys/Produktio		
Säilytyspaikka Taideteollisen korkeakoulun kirjasto, Aralis-kirjastokeskus		
Avainsanat Forum-teatteri, jokeri, teatteri-ilmaisun ohjaaja		

Degree Programme in Performing Arts		Specialisation Drama Instructor
Author Leila Hellman-Eronen		
Title Under the Joker's Cape - Discussion about the Drama Instructor's Professional Skills		
Tutor(s) Ms. Pia Houni		
Type of Work Thesis	Date 13.11.1008	Number of pages + appendices 53+14
This thesis examines the profession of a Drama Instructor's and the jokers's skills that are required in it. The term joker in this research refers to the Joker of the Forum Theatre created by Augusto Boal. In my view the joker's role offers many advantages for a drama instructor in her/his many professional roles. These roles include the role of a theatre director both in the traditional and non-traditional theatre, as well as the group leader's role or the instructor's role for instance in a drama workshop. The theoretical framework is concerned with the theatre director's work and the Forum Theatre. The present thesis begins by introducing the profession and education of the drama instructor. The starting point for a study consists of both the joker's role and Boal's instructions for the Joker. The writers own ideas concerning what it is like to act as a joker are included. "The Joker's Cape" is consequently matched with the different roles of a drama instructor. The writer thus exposes her ideas of her own professional identity. How can learning to play the joker's role benefit the drama instructor is focused on. This question is approached using the writer's two school projects made while the writer was studying for drama instructor. Projects were called <i>Palapeli</i> and <i>Elävät kuvat –draamamatka suomalaisen valokuvaan</i> and they were designed for the city of Helsinki Department of Education and the Tennis Palace Art Museum for Our Land! Photograph exhibition. The writer compares the Joker's role at the Forum Theatre to the instructor's role in a drama workshop. The fear linked to the Joker's role is also taken into consideration. In conclusion, studying the joker's role can be both nurturing during the studies as well as in the profession. The drama instructor works with people. If she/he learns to truly interact with the group, she/he is can supply an empowering experience to every member of the group. In summary, learning the joker's skills is a fast, rich and powerful path of study for the drama instructor.		
Work / Performance / Project		
Place of Storage Arabis Library and Information Center, Helsinki		
Keywords Forum Theatre, Joker, Drama Instructor		

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	1
2	TEATTERI-ILMAISUN OHJAAJA AMMATTINIMIKKEENÄ.....	4
3	FORUM-TEATTERISTA JA JOKEROINNISTA.....	7
3.1	BOAL JA FORUM-TEATTERI.....	7
3.2	SUOMALAINEN FORUM-TEATTERI JA JOKERI.....	10
3.3	SEREMONIAMESTARI JA SHAMAANI.....	13
4	ELÄVÄT KUVAT – TYÖPAJAOHJAAJAN JA JOKERIN ROOLISSA.....	16
4.1	ELÄVÄT KUVAT – DRAAMATYÖPAJA.....	16
4.2	TYÖPAJAOHJAAJAN JA JOKERIN ROOLIN VERTAILUA.....	18
5	PALAPELI JOKERINA FORUM-TEATTERIESITYKSESSÄ.....	24
5.1	FORUM-TEATTERIPROJEKTI PALAPELI.....	24
5.2	FORUM-TEATTERIESITYS KÄSIKIRJOITUKSESTA ENSI-ILTAAN.....	26
5.3	JOKERIN ROOLISSA.....	30
6	TEATTERI-ILMAISUN OHJAAJAN MONET ROOLIT.....	34
6.1	RYHMÄNOHJAAJA JA OPETTAJA.....	34
6.2	TEATTERIOHJAAJA, PERINTEINEN JA SOVELTAVATEATTERI.....	38
6.3	PARI SANAA PELOSTA JA SEN KESYTTÄMISESTÄ.....	43
7	PÄÄTELMÄT.....	47
	LÄHTEET.....	52
	LIITTEET	

1 JOHDANTO

Tässä teatteri-ilmaisun ohjaajan aikuiskoulutuksen opinnäytetyössä tarkastelen teatteri-ilmaisun ohjaajan työnkuvaa ja siinä vaadittavia *jokerointitaitoja*. Jokerilla tarkoitan tässä opinnäytetyössä jotain muuta, kuin mitä sanahaut wikipediassa tarjoavat (villi kortti, sarjakuvahahmo, ratkaisulyöjä pesäpallossa). Brasilialainen teatteriohjaaja Augusto Boal keksi jokerin roolin 1970-luvulla luomaansa Sorrettujen teatteriin ja kehitti sitä edelleen myöhemmin Euroopassa kehittämässään forum-teatterissa. Forum-teatterissa jokeri on ohjaaja, seremoniamestari ja välittäjähenkilö yleisön ja näyttelijöiden keskellä.

Kun kerron tarkastelevani tässä opinnäytetyössä jokeria ja *jokerointia*, jokerin työtä, minulla on Boalin luoma jokeri vaadittavine jakerointitaitoineen ikään kuin mallina pohjalla, jonka päälle olen piirtänyt omat kuvioni, eli omat käsitykseni siitä millaista on toimia jokerina. Näistä aineksista muodostuvaa ”jokerin viittaa” sovittelen ylleni teatteri-ilmaisun ohjaajan erilaisissa rooleissa. Kysymykseni on mitä välineitä jakeroinnin opetteleminen voi antaa teatteri-ilmaisun ohjaajan työhön?

Olen lähtenyt tutkimaan aihettani kokemusteni pohjalta. Olen aloitteleva jokeri. Perustan omakohtaisen kokemukseni jakeroinnista hyvin pieneen kokemukseen tästä roolista. Syksyllä 2007 ohjasin forum-teatteri esitystä nimeltä *Palapeli*, jota tein työryhmäni kanssa Helsingin opetusviraston oppilashuoltoryhmien koulutuspäiville. Jokerin nahkoihin pääsin toimiessani esityksissämme jokerina. Tämä Forum-teatteriprojekti oli osa teatteri-ilmaisun

ohjaajan koulutukseen liittyvää koulutyötäni. Käsittelen tässä opinnäytetyössäni kahta teatteri-ilmaisun ohjaajan opintoihini liittyvää kouluprojektia, äsken mainittua forum-teatteriprojektia sekä draamatyöpajaprojektia ja vertailen huomioita joita tein projektien ollessa käynnissä sekä jälkeempään työpäiväkirja-materiaaliani läpi käydessä.

Huomasin nimittäin forum-projektia tehdessä, jokerin roolia opitellessani, että siinä oli paljon samaa kuin työpajaohjaamisessa. Tämä vertailukohta tuli minulle kuin tarjottimella, sillä toinen kouluprojektini oli käynnissä samaan aikaan ohjatessani draamatyöpajoja Tennispalatsin taidemuseolle. Työpajat liittyivät taidemuseon *Oi Maamme!* nimiseen valokuvataidenäyttelyyn, joka oli suunnattu peruskoulun 5- 9 luokkalaisille sekä lukioikäisille koululaisille.

Siihen yhteiseen, samuuteen, minkä tunnistin jokeroinnissa ja työpajan ohjaamisessa, pääsin tutkiessani vuorovaikutusta työpajaohjaajan ja ryhmäläisten välillä. Totesin, että niin työpajaohjaaja, kuten jokerikin, toimii eräänlaisena välittäjänä. Toimiessani työpajaohjaajana museolla toimin välittäjänä työpajalaisten ja valokuvataideteosten välillä, jokerina taas katsojien, *katsojanäyttelijöiden*, ja näyttelijöiden näyttelemän *anti-modellin*, eli näytellyn tarinan ja sen *interaktiossa* eli osallistavassa osuudessa, muotoutuvan uuden tarinankulun välillä. Tätä oppimisprosessiani kuvaan luvuissa neljä ja viisi.

Opinnäytetyöni perustuu osittain projektien aikana kirjoittamiini henkilökohtaisiin työpäiväkirjoihini sekä Stadialle¹ tekemiini projektiraportteihin, joihin olen liittänyt havaintojani tästä aiheesta.

Viidesluokkalaisten tarinat virtasivat, pikkuiset keksivät juttuja ja mielikuvitus pisti siivet selkään sekä meille, että kuville. Tosin houkuttelu oli aluksi työlästä. Huomasin, että suorat kysymykset toimi parhaiten: Kuka tää mies on tässä kuvassa? Minkä niminen? Miksi se istuu tossa? Mitä se miettii?

(ote työpajaprojektin työpäiväkirjasta 28.8.2007)

¹ nykyinen Metropolia, kun Stadia ja Evtek yhdistyivät 1.8.2008.

Minulle yhtäläisyyden keksiminen jokeroinnin ja työpajaohjaamisen välillä oli löytö ja oivallus, joka helpotti osaltaan jokerin rooliin sukeltamista, minkä olin kokenut hurjan pelottavana ja vaativana. Tiedän myös jakavani tämän oudon pelon jokerointia kohtaan monen opiskelijakollegani kanssa, koska olen useamman kerran törmännyt keskusteluissamme siihen. Puhuimme siitä myös yhteisellä forum-opintojaksolla opettajamme Kati Sirénin ohjauksessa.

Lähdin tutkimaan keksimääni yhteyttä jokeroinnin ja työpajan ohjaamisen välillä mielessäni kysymys voisiko sen ymmärtämisestä olla apua jollekin toisellekin aloittelevalle jokerille? Olisiko siinä reitti pois turhista peloista? Sillä eihän pelkoon jumahtaminen voi olla kenellekään esiintyjälle eduksi. Toisaalta jokerin roolin kautta voi myös tarkastella teatteri-ilmaisun ohjaajan työnkuvaa. Pohdinnassani oli myös voisiko jokeroinnin kautta löytää perustelun teatteri-ilmaisun ohjaajan vahvemmassa roolista tämän päivän työkentillä? Millaisia yhteiskunnallisia vaikutusmahdollisuuksia teatteri-ilmaisun ohjaajan työllä ja draamatyöskentelyllä on kun sitä vertaa jokerin roolin lähtökohtaan, historiaan ja kehitykseen yhteiskunnallisena vaikuttajana?

Muutama sana opinnäytetyöni tärkeimmistä käsitteistä;

Forum-teatteri on osallistavaa teatteria, jolla on pyrkimys voimaannuttaa yhteisöä jossa se tehdään. Sen on kehittänyt brasilialainen teatteriohjaaja Augusto Boal, kuten tämän opinnäytetyön alussa jo mainitsinkin. Forum-teatterista ja jokeroinnista kerron enemmän luvussa kolme. Kirjoitan *forum-teatterin* tässä muodossa, koska näin olen oppinut sen kirjoittamaan ja tämä kirjoitusasu on minun tuntemukseni mukaan edelleen yleisin nähtävissä oleva muoto, vaikka toisinaan näkyy myös toisenlaisia kirjoitusasuja kuten *foorumteatteri* tai *foorumiteatteri*.

Soveltava teatteri; Stadiassa² esittävän taiteen koulutusohjelman opetussuunnitelmassa soveltava teatteri/draama on pääkäsite, jonka alle menevät muun muassa kaikki osallistava, prosessoiva, interaktiivinen, fiktio/ fakta teatteri. Käytän tässä työssäni soveltavaa teatteria pääkäsitteenä, joka siis sisältää ryhmä- ja prosessikeskeistä teatteritoimintaa yhtäläillä

² nyk. Metropoli

esittävässä kuin osallisessa teatterissa. (Koskenniemi, 2007, 11).

Osallistava teatteri on yksi soveltavan teatterin muodoista. Osallistava teatteri jaetaan yleensä sen mukaan mitä pyrkimyksiä teatterilla on, yleisesti kolmeen pääryhmään; kasvatukselliseen, yhteisölliseen ja terapeuttiseen. (Rusanen, 2005)

Draama, tarkoitan tässä opinnäytetyössä käyttämälläni draaman käsitteellä draamakasvatusta tai muuta yhteisöllistä osallistavaa draamatoimintaa. *Draamakasvatus* kattaa draaman ja teatterin, jota tehdään erilaisissa oppimisympäristöissä. (Rusanen, 2005).

Tämä erona draamakirjallisuuteen, joka on taas esitettäväksi tarkoitettu kirjallisuudenlaji.

Devising, devisingilla tarkoitan tässä opinnäytetyössäni sellaista prosessikeskeistä ja ryhmälähtöistä esityksen rakentamisen työtapaa, joka ei ole tekstilähtöistä. Devising-työtavat ovat kehittyneet parin viimeisen vuosikymmenen aikana ja vakiinnuttaneet paikkansa niin esittävän taiteen kuin yhteisöteatterin piirissä.

Seuraavassa luvussa käsittelen teatteri-ilmaisun ohjaajan työnkuvaa. Luvussa 3 sukellan forum-teatteriin ja käsittelen jokeria. Luvuissa 4 ja 5 puran omia kokemuksiani ja oivalluksiani työpajaohjaajan ja jokerin rooleista käsin ja kerron löytämästäni yhteydestä näiden roolien välillä. Luvussa 6 annan esimerkkejä teatteri-ilmaisun ohjaajan muista rooleista ryhmäohjaajana ja teatteriohjaajana sekä puhun ammattiin liittyvistä peloista ja niiden kesyttämisestä. Lopuksi pohdin mitä teatteri-ilmaisun ohjaajan työ minulle merkitsee ja minkä koen tärkeimmäksi tätä työtä tehdessäni. Oman tutkimukseni valosta kerron myös miksi jokerin roolin opetteleminen olisi hyödyllistä kaikille teatteri-ilmaisun ohjaajaksi opiskeleville.

2 TEATTERI-ILMAISUN OHJAAJA AMMATTINIMIKKEENÄ

Koska tarkoituksenani on tarkastella teatteri-ilmaisun ohjaajan työnkuvaa ja siinä vaadittavia jokerointitaitoja, lienee paikallaan selvittää mitä yleisesti käsitetään teatteri-ilmaisun ohjaajan ammattinimikkeellä. Opiskelujen kääntyessä kohti loppua tuntuu myös luonnolliselta pohtia ja tarkentaa itselleenkin sitä mihin ammattiin on valmistumassa ja

miten haluaa teatteri-ilmaisun ohjaajan työtä tehdä tai mihin suuntautua.

Useimmilla ihmisillä on ehkä käsitys teatteriohjaajan työstä, mutta harvat tietävät, mitä teatteri-ilmaisun ohjaaja tekee ja missä sellaiseksi voi opiskella tai mikä on teatteri-ilmaisun ohjaajan erityisosaamista teatteriohjaajaan verrattuna. Teatteri-ilmaisun ohjaaja (AMK) onkin suhteellisen uusi ja tuntematon ammattinimike.

Teatteri-ilmaisun ohjaajaksi opiskellaan ammattikorkeakouluissa esittävän taiteen koulutusohjelmassa. Koulutus on laajuudeltaan 240 opintopistettä. Opinnot sisältävät teatterityön perinteisiä osa-alueita, kuten ohjaajantyö, dramaturgia ja esiintyisyys sekä soveltavan draaman työmenetelmiä, osallistavia ja prosessoivia draaman työtapoja. Vuonna 2006 opiskelunsa aloittaneen aikuiskoulutusryhmäni koulutus painottuu lasten ja nuorten teatteriin ja teatterikasvatukseen.

Painopisteestä huolimatta koulutus antaa valmiudet toimia laaja-alaisesti erilaisten ryhmien kanssa sekä teatterikentällä että muilla elämän alueilla.³ Koulutus harjaannuttaa ohjaajuuteen ja draaman käyttöön työvälineenä eri konteksteissa ja tarjoaa työkaluja teatterityön perusteista ja perinteistä innovatiivisiin prosessointimenetelmiin.⁴

Valmistuttuaan teatteri-ilmaisun ohjaaja voi toimia opettajana, esiintyjänä tai ohjaajana teatterin parissa. Opetustyö on yleensä taiteen perusopetusta tai draama-, teatteri- ja ilmaisukasvatusta oppilaitoksissa tai harrastajakentällä. Lisäksi teatteri-ilmaisun ohjaaja voi työskennellä sosiaali- ja terveysalan hankkeissa tai soveltaa draaman työmenetelmiä esimerkiksi työyhteisön kehittämiseen. Suuntautumisvaihtoehdot vaihtelevat ammattikorkeakouluittain. Kaikkiin suuntautumisvaihtoehtoihin ei järjestetä koulutusta joka vuosi⁵.

Teatteri-ilmaisun ohjaajan koulutus Stadian esittävän taiteen koulutusohjelmassa antaa

³ (Koulutus.)

⁴ (Koulutus, Metropolia.)

⁵ (Suuntautumisvaihtoehdot.)

monipuoliset valmiudet toimia erilaisissa esitysympäristöissä sekä monitaiteisissa hankkeissa niin kulttuurialalla kuin muillakin elämänalueilla, kuten opetus- ja kasvatusalalla, sosiaali- ja terveystieteillä sekä yhteisöllisessä toiminnassa.⁶

Kuten useat meistä aikuisopiskelijoista, olen minäkin kuitenkin tehnyt teatteri-ilmaisun ohjaajan töitä jo useita vuosia ennen koulutukseen hakeutumista tai valmistumista. Mitä taitoja, minkälaista osaamista olen sitten tarvinnut työssäni ja mitä uutta osaamista, tai millaisia valmiuksia olen saanut Stadian teatteri-ilmaisun ohjaajan koulutuksesta? Olen aikaisemmalta koulutukseltani puhe- ja draamataiteen opettaja. Olen valmistunut Snellman-Korkeakoulusta, jossa koulutetaan Suomen steinerkoulujen opettajia. Koulutus pohjani on siis steinerpedagoginen. Olen tehnyt työtä lasten ja nuorten kanssa, ohjannut teatteriryhmiä ja opettanut teatterin perusopetusta erilaisten järjestöjen ja Helsingin kaupungin nuorisosiainkeskuksen palkkaamana. Minulle on ollut hyötyä puhe- ja draamataiteen opintoihin kuuluneesta pedagogiikan perustiedoista sekä erilaisista puheilmaisuista ja näyttelijäntyötä kehittävästä harjoitteista ja menetelmistä.

Stadian teatteri-ilmaisun ohjaajan opinnot ovat tuoneet minulle ennen kaikkea vahvistusta ja välineitä toimia valitsemallani tiellä sekä myös laentaneet sitä. Teatteri-ilmaisun ohjaajan työ ei rajoitu pelkästään lasten ja nuorten teatteriryhmien ohjaamiseen tai harrastaja-/ammattiteatterin ohjaajantyöhön. Soveltavan draaman periaatteiden opiskelu yhdessä teatteritaiteen kentän laajenemisen kanssa antavat monia mahdollisuuksia teatteri-ilmaisun ohjaajan työskentelykentän moninaisuuteen. Työtä voi löytyä päiväkodeista, museoista tai sairaaloista sekä esimerkiksi erilaisista järjestöistä esimerkiksi sosiaalisen nuorisotyön tai maahanmuuttajien kotoutusprojektien parista. Työmaa ulottuu siis sosiaalityöstä yhteisölliseen toimintaan, muun muassa työyhteisöjen koulutuksiin, sekä erilaisista esitysympäristöistä sekä monitaiteisista hankkeista niin kulttuurialalla kuin muillakin elämänalueilla terveydenhoidon ja terapian rajavesille. “Usein teatteri-ilmaisun ohjaajan ammattitaitoa on liikkua erilaisilla rajapinnoilla, eri alojen väleissä ja yhdistelmissä ”(Videnoja 2006, 1).

⁶ (Monipuoliset valmiudet.)

Mitä teatteri-ilmaisun ohjaajan työ sitten onkin, se on ihmisten kanssa toimimista.

Koska toimitaan ihmisten kanssa, työ sisältää useita ihmistyön laadullisuuksia, jolloin on eduksi ymmärtää ryhädynaamisia ilmiöitä ja omata pedagogisia valmiuksia. Teatterin kielen ymmärtäminen tai taiteellinen lahjakkuuskaan ei tietenkään ole pahitteeksi. Oman kokemukseni mukaan teatteri-ilmaisun ohjaajan työ on pitkälti innostamista ja sillan rakentamista. Näitä molempia ominaisuuksia tarvitaan myös jokerina työskennellessä. Niin teatteri-ilmaisun ohjaaja kuten jokerikin, toimii ryhmän ja opetettavan tai ohjattavan asian välillä, siltana, antaen pallon osallistujille / *katsojanäyttelijöille*. Kanadassa asuva pitkän teatteriuran yhteisöteatterin ja forumin alueella tehnyt Lib Spry kuvaa jokerin työn olevan toimimista kättilönä prosessille (Schutzman & Cohen-Cruz 1994, 179).

Koen itse hieman samoin ryhmänohjaustilanteissa tai teatteri-ilmaisua ohjatesani. Ehkä kyse onkin asenteesta, ei niinkään kirjatusta säännöstä? Vai voisiko teatteri-ilmaisun ohjaajan opinnot rakentaa siten, että lisätään jokeroinnin opiskelua pakolliseksi oppimääräksi jotta saadaan valmiuksia ja työskentelyotetta ainakin mitä tulee ryhmänojaukseen ja työpajan vetämiseen? Vai toimiiko jokerin roolin opettelussa ja siihen liittyvän pelon karkottamisessa perehtyminen ensin teatteri-ilmaisun ohjaajan työn perusteisiin?

Näiden kysymyksien innoittamana valitsin aiheen opinnäytetyölleni. Lähdin etsimään vastauksia myös teatterihistoriasta tarkastelemalla jokerin roolin ja teatteri-ilmaisun ohjaajan ammattikuvan kehitystä. Pyrin myös vastaamaan tässä opinnäytetyössä siihen miksi koen, että näiden kahden asian sotkeminen toisiinsa on tarpeen ja jopa tärkeää.

3 FORUM-TEATTERISTA JA JOKEROINNISTA

3.1 Boal ja forum-teatteri

Ollessaan Sao Paulossa Arena Theatren johtajana (1956-71) brasilialainen teatteriohjaaja Augusto Boal alkoi kehittää omaa teatterifilosofiaansa, jota mukailleen hän perusti

Brasiliaan Sorrettujen teatterin (*The Theatre of the Oppressed*) halutessaan innostaa köyhää ja sotilasdiktatuurin johtamaa sorrettua kansaa vaatimaan oikeuksiaan. Boal ja hänen yhteistyökumppaninsa halusivat tehdä teatteria, joka olisi vaihtoehto tuolloin brasilialaisessa teatterimaailmassa ihannoituun eurooppalaiseen teatteriin ja joka vastaisi paikallisen väestön omaan kokemukseen. Brasilialaisen yhteiskunnan olosuhteet eivät olleet vakaat, eivätkä turvalliset, mutta maan kulttuuripiireissä ihannoitiin sikäläiselle kulttuurille vieraita, eurooppalaisia traditioita. Halutessaan tehdä teatteria joka olisi lähempänä kansaa ja ympäröivää todellisuutta Boal kumppaneineen tuli keksineeksi uuden genren, jota he kutsuivat nimellä *The Joker System*. Uusi systeemi ja jokerin rooli ei syntynyt sattuman oikusta, vaan sen innoittajana toimi ajan yhteiskuntaa leimaavat ominaisuudet ja ennen muuta Brasilian kansa. (Boal, 1979, 174.)

Jokeri erottui muista rooleista, se tuli lähemmäksi katsojaa, kuin siihen asti nähdyt kertojat, kuorot yms. jotka olivat toimineet näyttämöllä näyttelijöiden rinnalla. Jokerin rooli kehittyi edelleen Boalin myöhemmin kehittämässä teatterimuodossa, forum-teatterissa (Forum Theatre). Siinä missä Sorrettujen teatterissa yritettiin keksiä ratkaisuja väkivallan uhkaan, nälkään ja muuhun kehityksmaan kansalaisten kärsimän sorron elementteihin, Boal kehitti forum-teatteria Euroopan oloissa psykologisempaan suuntaan, koska ongelmatkin olivat psyykkisempiä; yksinäisyyttä, masennusta ja sisäistä tyhjyyttä.

Forum-teatteri, kuten Sorrettujen teatterikin, on yhteisöllistä osallistavaa teatteria. Forum-teatteriryhmä tekee esityksen yhteiseksi koetusta ongelmasta jossain yhteisössä ja vie esityksensä tähän yhteisöön tai johonkin yhteisön tilaisuuteen. Esityksessä on selkeä päähenkilö, joka joutuu vaikeaan tilanteeseen elämässään. Tässä vaiheessa esitys keskeytetään ja sitä aletaan työstää yleisön kanssa niin, että katsojat esittävät erilaisia ratkaisuehdotuksia, joita testataan ja koetellaan näyttämöllä. Katsojat muuttuvat katsojanäyttelijöiksi, joille annetaan päärooli aktiivisina toimijoina. Pohdiskelu ja keskustelu käydään nähdyn esityksen kautta ja tätä osuutta kutsutaan interaktioksi. Tavoitteena on, että useampi katsoja pääsee kokeilemaan päähenkilönä olemista ja jokainen osallistuu tapahtumaan. Tavallisesti forum-teatteri esitys päättyy yhdessä käytyyn keskusteluun

käsittelystä aiheesta. Boalin filosofiaan kuuluu ajatus, että kun näyttämällä ratkotaan tarinassa nähtyä ongelmaa, samalla vaikutetaan koko maailmaan ja parannetaan sen olosuhteita.

Toisin sanoen, sekä Sorrettujen teatterissa että forum-teatterissa on sääntöjä, mutta sääntöjä voidaan muuttaa, kunhan yksi jää ja se on Boalin mukaan tärkein; katsojanäyttelijöiden on saatava esityksen aikana työkaluja ja harjoitusta toimiakseen oman elämänsä protagonisteina. (Boal 2002, 242.)

Jokeri on forum-teatteri ohjaaja, seremoniamestari ja fasilitaattori. Jokerin sääntöjä ovat, että hänen täytyy välttää kaikkea yleisön manipuloimista ja olla vetämättä johtopäätöksiä, jotka eivät ole itsestään selviä. Jokeri ei saa päättää yksin mitään, vaikka hänen kuuluukin selittää pelin säännöt yleisölle. Jokerin on palloitettava kaikki kysymykset takaisin yleisölle; onko tämä oikein vai eikö ole? Ja hänen tulee välttää maagisia ratkaisuja (Boal 2002, 232-233). Maagiset ratkaisut tarkoittavat esimerkiksi jumalan tai henkien puuttumista asioiden kulkuun tai jonkin sellaisen ihmeellisen ratkaisun tapahtumista, joka aivan kuin tapahtaisi taivaalta ja jolla ei olisi mitään tekemistä protagonistin oman toiminnan kanssa, tai poikkeaisi epäuskottavalla tavalla hänen tavastaan toimia.

Forum-teatteri esityksen kulku on jokerin näkökulmasta seuraavanlainen; ensinnäkin jokerin rooliin kuuluu yleisön lämmittely. Boalin mielestä on tarpeen, että jokeri kertoo tilaisuuden aluksi hieman Sorrettujen teatterista ja forum-teatterista ja esittelee millaisesta lajista on kyse, kertoen myös jotain pelin säännöistä. Sen jälkeen hän johdattelee yleisöä kohti esityksen jälkeistä interaktiota lämmittelemällä sitä yksinkertaisin osallistavin harjoituksin. (Boal 2002, 230.) Tällä rikotaan esittävän teatterin traditiota ja hälvennetään neljännen seinän fiksaatiota ja raja-aitaa näyttelijöiden ja katsojien välillä. Neljännen seinän illuusiosta puhutaan teatterihistoriassa tarkoittaen pitkään hallitsevana ollutta esitystyyliä, jossa näytelmä tapahtuu näyttämöllä katsojien edessä aivan kuin he tarkastelisivat sitä läpinäkyvän seinän takaa, voimatta itse osallistua tapahtumiin millään lailla. Jonkinlaista vuorovaikutuksen puutetta siis. Forum-teatterissa tämä on siis toisin, neljättä seinää ei ole

ja siihen tottumiseen yleisö tarvitsee lämmittelyä. Näyttelijät esittävät seuraavaksi esityksen, jota Boal kutsuu *anti-modelliksi* (Boal 2002, 242). Esitystä esitetään siihen saakka kun sitä on käsikirjoitettu ja harjoitettu, minkä jälkeen on aika alkaa interaktio.

Forum-teatteriesitystä valmistetaan devising-tekniikalla, mikä tarkoittaa sitä, että jokaisen työryhmän osallistuminen prosessiin on tärkeää. Työryhmä etsii tietoa ja tutkii yhteisöä, johon he menevät forum-teatteriaan tekemään, tutkivat ongelmakenttää ja tilanteeseen vaikuttavia tekijöitä, haastattelevat asiantuntijoita, eli yhteisön jäseniä, ja rakentavat roolit uskottaviksi vaikkakin hieman kärjistäen tai liioitellen heidän ominaisuuksiaan. Sortoa ja sorron muotoja tutkitaan ja mietitään yhdessä ja niitä ilmentäviä tilanteita ja toimintoja rakennetaan. Jokeri näkee esityksen yleensä ohjaajan silmin, ulkopuolelta ja oppii tuntemaan tarinan ja henkilöt ja pystyy siten pitämään esityksen langat käsissään interaktiossakin. Harjoituksissa roolihenkilöitä testataan monella tapaa, jotta näyttelijät oppisivat käyttämään roolihenkilönsä koko väripalettia; käyttämään henkilön erilaisia puolia, voimia, motiiveja, taustatarinaa ja toimintatapoja toimiessaan näyttämöllä erilaisten katsojanäyttelijöiden kanssa.

Jokeri kutsuu interaktiossa katsojat mukaan tutkimaan ongelmaa ja katsojista tulee *katsojanäyttelijöitä*, jotka tulevat näyttämölle korvaamaan näyttelijöitä, pyrkimyksensä löytää päähenkilön, protagonistin, toiminnalle parempia vaihtoehtoja; sanomaan asioita uusiksi ja tekemään yrityksiä murtaa sortoa, jotta päähenkilön asema korjaantuisi ja parantamaan tällä tavoin näytelmän anti-modellissa nähtyä tilannetta. Forum-teatterin päämäärä ei ole saattaa mitään loppuun (Boal 2002, 245). Päinvastoin, päämääränä on saada muutosprosessi liikkeelle ja rohkaista katsojanäyttelijät itsenäiseen aktiiviseen työskentelyyn, jotta heistä todella tulee oman elämänsä päähenkilöitä, jotka voivat olla luovia ja muuttaa toiminnallaan asioita.

3.2 Suomalainen forum-teatteri ja jokeri

Suomessa on aika vähänlaisesti aktiivisesti forum-teatteria tekeviä ryhmiä, mutta niitä on jonkun verran ja forumin menetelmiä käytetään eri puolella Suomea muun muassa työyhteisöjen koulutustilaisuuksissa. Forum-teatteri opetusta järjestetään halukkaille tilauksesta useilla paikkakunnilla. Helsingissä vuonna 1999 perustettu DraamaRäätälit teatteriosuuskunta tekee forum-teatteria eri puolella Suomea. Yleensä forum- tarinat ja työpajat suunnitellaan yhteistyössä tilaajan kanssa siten, että ne vastaavat koulutustarvetta. DraamaRäätäleillä on myös valmiita näytelmiä, joita voi tilata.

Jokerin roolin eräänlaisen muodon voi löytää myös tarinateatterista. Forum-teatteri ja tarinateatteri sekoitetaan joskus toisiinsa, vaikka ne ovat täysin eri laji. Siksi koen tärkeäksi esitellä tarinateatterin myös tässä kohtaa.

Tarinateatteria tehdään hyvin paljon Suomessa. Tiedän myös teatteri-ilmaisun ohjaajia, jotka toimivat tarinateatterikentällä, se on siis teatteri-ilmaisun ohjaajalle yksi mahdollinen työmaa-alue. Tarinateatteri on Jonathan Foxin luoma osallistavan teatterin genre, joka pohjautuu tohtori Jakob Morenon kehittämään psykodraamaan. Foxin mukaan tarinateatteri - ohjaajan pitäisi olla taitava kolmessa roolissa; taiteilijana, isäntänä ja shamaanina (Rusanen, 2005, 30). Tarinateatteri pohjautuu yleisön kertomiin tarinoihin ja vaikkakin sen toteutus on improvisoitu, esityksen raameina toimii eräänlainen rituaali. Ohjaaja valitsee esitystekniikat, joilla näyttelijät näyttävät katsojan tarinan ja tunteita tarinan sisältä usein sanattomassa muodossa. Tarinateatterissa on omat sääntönsä enkä mene niihin sen enempiä, koska laji on jäänyt minulle itselleni vieraaksi useiden tutustumisyritystenkin jälkeen. Katson tarinateatteriohjaajan roolin olevan kuitenkin sukua jokerille. Toimiihan myös jokeri eräänlaisena isäntänä ja siltana yleisön ja näyttämöllä tapahtuvien asioiden välillä sekä taiteilijana, joka toimii vuorovaikutuksessa muiden kanssa. Jokerin ja shamaanin yhteydestä kerronkin tarkemmin seuraavassa luvussa.

Vierastan hieman kaikenlaista rinnastusta tarinateatterin ja forum-teatterin välillä, sillä minusta niiden välillä on nähtävä selkeä ero. Tarinateatteri pohjautuu terapeuttisesta teatterista, forum-teatteri yhteiskunnallisesta Sorrettujen teatterista. Mikäli rituaalina voidaan ajatella jotain yhteistä vertauskuvallista tekemistä, millä yhteisö pyrkii

vaikuttamaan sen elämään vaikuttaviin tekijöihin, voidaan kuitenkin sekä tarinateatteria, että forum-teatteria ajatella rituaalina. Tarinateatterissa rituaaliin liittyvä maagisuus, unenomaisuus ja mielikuvituksellisuus kuitenkin puuttuvat forum-teatterista. Tällä tarkoitan sitä, että tarinateatterissa näyttelemineen perustuu pitkälti improvisaatioon, esimerkiksi patsaiden ja liikeilmaisun luomiseen yleisön edessä, yleisöstä kalasteltujen tarinoiden pohjalta. Tämä ilmaisu sisältää fantasiaa, kuvitusta, taiteellista lisäväriä ja vahvaa tulkintaa. Forumin interaktiossa näyttelijät improvisoivat tarkkojen raamien sisällä. He vastaavat oman roolinsa sisältä katsojanäyttelijän tuomaan vaihtoehtoiseen tapaan toimia. Kuten jo aikaisemmin kerroin, forum-teatterin roolihahmot on luotu tutkimalla tarkasti yhteisöä, jonne forumia ollaan menossa tekemään ja roolit on työstetty siten, että ne toimivat tietyn logiikan mukaan, kuten tapahtuu oikeassa elämässäkin. Tietysti niissäkin on näyttelijän tuomaa väriä, mausteita ja kuvitusta. Mutta on tärkeää, että hahmot noudattavat interaktiossa samaa logiikkaa, kuin anti-modellissakin.

Tarinateatteri ei ole niin ratkaisukeskeistä, kuin forum. Jossain yhteisöissä ja joidenkin aiheiden kanssa tarinateatteri voi siksi toimia paremmin. Tarinateatteri on lähtöisin terapeutisesta teatterista ja kokemukseni mukaan tämä lähtökohta näkyy hyvin vahvasti tarinateatteriesityksessä. Näkemykseni mukaan tarinateatterinäyttelijät tekevät näkyväksi katsojien kertomuksia ja tunnemuistoja, pyrkimyksenä parantaa siten ihmisten haavoja. Minä pidän forum-teatterissa siitä, ettei se ole terapiatyötä. Forumissa pyritään yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen, ei psykologisoimaan ongelmia tai esityksessä nähtyjä roolihahmoja. Ongelmat ja valta-asetelmat pyritään näyttämään tekemisen kautta. Henkilöiden tunnetiloihin ei jäänä punnertamaan eikä niiden syntyä jäänä jauhamaan edes roolin rakennusvaiheessa. Näyttämöllä anti- modelliga nähdyt teot puhuvat puolestaan ja sorron elementit sekä henkilöiden välinen vuorovaikutus tai siinä esiintyvät ongelmat tehdään myös näkyväksi. Interaktiossa niihin yritetään yhdessä katsojanäyttelijöiden kanssa miettiä ratkaisuja.

3.3 Seremoniamestari ja shamaani

Jokeri toimii eräänlaisena seremoniamestarina. Seuraavaksi tutkin hieman sitä mitä on seremoniamestari. Vertaan yhtäläisyyksiä rituaalien seremoniamestareiden ja jokerin roolin välillä. En lähde tutkimaan rituaaleja tai shamanismia perinpohjaisesti, selvitän lähinnä lyhyesti mistä kussakin on minun nähdäkseni kyse ja kerron miten sain vedetyksi langan jokerin roolin ja teatteri-ilmaisun ohjaajan ytimeen.

Rituaalilla tarkoitetaan usein uskonnollisen toimituksen tai muun juhlamenon vakiintunutta suoritustapaa tai toimitusta, varsinkin palvontamenoja. Arkikielessä mitä tahansa toistuvaa tekoa saatetaan sanoa rituaaliksi. Richard Schechner määrittelee, että rituaaleissa esiintyminen ei ole näyttelemistä ainakaan teatterin kielellä (2002,162). Rituaalissa osallistuja esiintyy, muttei näyttele, hänellä ei ole persoonallista roolia. Hän kokee ja vaikuttuu.

Rituaalin yleisinä tuntomerkkeinä voidaan ymmärtää esimerkiksi selvä erottautuminen arjesta ja arkipäivää tiukemmat pukeutumista ja käytöstä koskevat normit, rituaaliin osallistujat eivät koe olevansa yleisöä, vaan tilanteella tunnetaan olevan henkilökohtaistakin merkitystä, se saattaa olla jonkun tai jonkin siirtyminen olotilasta toiseen ja siinä käytetään efektejä, joita ei käytetä yleensä. Lisäksi tilanteella on selvä seremoniamestari, joka vie sen läpi vuorovaikutuksessa osallistujien kanssa. Usein rituaalit liitetään johonkin instituutioon, kuten valtioon, kirkkoon, armeijaan, oppilaitokseen tai poliittiseen liikkeeseen.

Luterilainen kastetilaisuus on rituaali, jossa kastettavasta ihmisestä tulee sekä kotiseurakuntansa että maailmanlaajuisen kirkon jäsen. Suurin osa suomalaisista kastetaan lapsina ja tässä seurataan useimpien suurten kristillisten kirkkojen vanhaa perinnettä. Lapselle kaste on ensimmäinen oma juhla. Kaste on liitto Jumalan ja ihmisen välillä. Kaste on myös ilon juhla, jossa kiitetään elämän antajaa.⁷ Kastetilaisuudessa seremoniamestarina

⁷ (Kaste.)

toimii pappi, joka kastaa lapsen toimien siis jumalan ja ihmisen välisen liiton välittäjänä. Pappi kutsuu ja johdattelee myös muut seremoniaan tai rituaaliin osallistujat; (äidin, isän, kummit) muodostamaan yhdessä rituaalin, jonka kaava on tarkoin määritelty ja perinteitä noudattava ja siihen kuuluu sekä arkea tiukemmat pukeutumis- (ainakin pappi ja kastettava) ja käyttäytymisnormit että erikoisefektit (kastemalja, jossa vettä). Pappi tai muut seremoniaan osallistujat eivät näyttele, ainakaan teatterin kielellä.

Esimerkiksi monissa perinteisissä afrikkalaisissa yhteisöissä käytännössä kaikissa rituaaleissa tanssiminen, rummuttaminen ja muiden soittimien käyttö lähtee alkukantaisesta yhteyden ja yhdessäolon tietoisuudesta, kuvaillaan artikkelissa *The Communal Ethos in African performance: Ritual, Narrative and Music among the Northern Ewe*. 'I am because I belong with others'. (Agawu 2007).⁸Yhtä varmasti, kuin rituaali voidaan liittää instituutioon, se voidaan liittää yhteisyyteen ja yhteisöön. Rituaali mahdollistaa yhteisyyden kokemuksen.

Forum-teatteri, jokerin työmaa, on yhteisöteatteria. Yhteisönä voidaan nähdä työyhteisö, koulun oppilaiden vanhemmat, tai jonkun teeman yhdistävä yhteisö esimerkiksi väkivalta, parisuhde, rasismi. Forum-teatteriesitystäkin voi pitää eräällä tavalla pitää rituaalina, mikäli rituaali määritellään niin laajasti, kuin menoiksi, joilla yhteisö pyrkii vaikuttamaan niihin tekijöihin, joista sen elämä on riippuvainen (Louhija 2008). Forum-teatterissa ei yritetä vaikuttaa sateiden tuloon tai viljan kasvuun, mutta yritetään löytää elämänlaatuun ja hyvinvointiin vaikuttavia asioita ja parantaa niitä ja voimaantua. Rituaalinomaisuutta forumissa lisää se, että siinä on sääntöjä ja tietty tapahtumien kulkujärjestys. Kuten jo todettiin, myös tarinateatteri-esityksen raameina toimii eräänlainen rituaali.

Teatteri-ilmaisun ohjaajan työssä esimerkiksi työpajaa tai teatteriryhmää ohjatessa voi rituaalia käyttää yhtenä menetelmänä vaikkapa ryhmäytymisessä. Yhdessä keksittyjen rituaalien kautta voidaan löytää asioita yhdessä tekemisestä tai tilasta, jossa työskennellään. Ryhmän voi aina aloittaa samalla alkurituaalilla ja ryhmäkerran voi myös lopettaa sellaiseen. Tämä luo yhteenkuuluvuutta ja antaa yhdessä tehdyille asioille oman tilan, jossa on arvoa. Rituaali voi olla hyvin pieni ja yksinkertainen, esimerkiksi piirissä toisten

⁸ (*Ritual*.)

tervehtiminen tai yhteinen laulu tai rummutusta ja liikettä. Teatterityössä usein vaalitaan erilaisia rituaaleja esimerkiksi ensi-iltaan tai viimeiseen esitykseen liittyen. Yhtä lailla kuin uskonnoissa voidaan käyttää rituaalia erottamaan pyhä ja arkinen toisistaan, myös teatterissa voidaan erottaa teatterin esityksen aika arjesta ja harjoituksesta. Olen käyttänyt tässä opinnäytetyössäni materiaalina työpäiväkirjojani, joita pidin molempien tässä käsittelemieni projektien aikana. Seuraava muistiinpano, joka liittyy juuri teatterin rituaaleihin ennen esitystä, on forum-teatteriprojektini työpäiväkirjasta:

Alkuun joku hyvän hengen nostatus. Esim; mieli yksi työniloa tuottanut asia tästä proggigsesta(harjoittelukaudesta). Ihan vikaks käsistä kii ja se kultaisen verkon ylösnosto-rituaali.

(ohjeita näyttelijöille ja tunnelman luomista ennen koe-esitystä. Ote forum-teatteri-teatteriprojektin työpäiväkirjasta 3.11.2007)

Shamaanien ja shamanismin katsotaan joissain kirjoituksissa olleen teatterin alkuperää, sitä mistä teatteri on lähtöisin (Schechner 2002, 168). Shamanismia tutkimalla näkyy, että ensimmäiset ihmisten performanssit ovat olleet sekä viihdyttäviä että pyhiä. Shamaanit ovat olleet erityisiä henkilöitä, jotka ovat käyttäneet transsia, tanssia, musiikkia, naamioita ja esineitä apunaan rituaalissa liikkuen hyvinkin luovasti monesta roolista toiseen. Shamaanit turvasivat osallistujien apuun rituaalissa, mutta toimivat itse linkkinä ja yhdistäjänä eri maailmojen välillä; ihmisten maailman ja jumalien, tai henkien, joilta rituaalissa pyydettiin paranemista jollekin yhteisön jäsenelle, hyvää metsästysonnea tai vaikkapa kirouksen poistumista. Erityisesti ajatus shamanistisissa rituaaleissa tapahtuvasta henkipossessiosta, jossa henki asettuu ihmiseen ja toimii tämän kautta, muistuttaa läheisesti näyttelemistä, sanoo Heli Järvinen shamanismia esittävän taiteen tutkimuksen näkökulmasta lähestyvässä tutkimuksessaan (Järvinen 2001, 36).

Vaikka näen selvän yhteyden jokerin roolin ja muinaisen shamaanin välillä, näen siinä myös selkeän eron. Jokerin tehtävänä ei ole johdatella yleisöä, vaan heittää palloa yleisölle ja antaa yleisön valita. Jokeri ei myöskään hae mitään erityistä tilaa itselleen (transsi) esiintyessään forum-teatteri esityksessä. Mutta jokeri toimii kuitenkin linkkinä, yhdistäen tarinaa ja todellisuutta; anti-modellissa nähdyn näytelmän henkilöitä ja yhteisöä ympäröivää todellisuutta, sekä katsojanäyttelijöitä ja forum-teatterinäyttelijöitä.

Työpajaa ohjaava teatteri-ilmaisun ohjaaja ei myöskään voi olla osana henkiporessiota. Silti hän voi olla toisenlaisessa roolissa ryhmänohjaajana kuin ”arkiminänä”. Roolin muutoksen ei tarvitse olla suuri. Sen suuruus riippuukin oikeastaan henkilökohtaisista ominaisuuksista. Työpajan ohjaajan on toimittava eräänlaisessa seremoniamestarin roolissa tervetuloitovotuksien ja alkurituualiien vetäjänä, pajan tai ryhmäkerran raamien tai aiheen esittelijänä ja aikatauluista kiinni pitäjänä. Tärkeää on myös kaikkien osallistujien saaminen mukaan ja viihtymään tilanteessa. Seremoniamestarina työpajaohjaaja valitsee sopivat lämmitysharjoitukset, jotka toimivat jään murtona, ryhmään tutustumisena ja draamatyöskentelyyn virittävinä.

Näyttämötaiteessa shamanismiin ja shamanistisiin työskentelytapoihin on totuttu jo pitkään. Konstantin Stanislavskin käyttämät ilmaisut tunnemuistosta ja maagisen *jos*- sanan käytöstä⁹ toimivat eräänlaisena porttina toiseen todellisuuteen, samaan mitä shamaanit tavoittelevat (Järvinen 2001, 96). Jerzy Grotowski sanoo, että hänen näyttelijän koulutuksen ja harjoittelun menetelmänsä edellyttävät näyttelijältä tietynlaista transsitilaa (Järvinen 2001, 97). Shamanistisissa seremonioissa esiintyvillä naamioilla on ollut tärkeä rooli, mutta niin myös teatterin puolella antiikin päivistä meidän aikaamme asti. Naamion avulla näyttelijä voi muuttua toiseksi ja vapautua itsestään ja samalla estoistaan.

4 ELÄVÄT KUVAT – TYÖPAJAOHJAAJAN JA JOKERIN ROOLISSA

4.1 *Elävät kuvat* – draamatyöpaja

Tässä luvussa tarkasteluni alla on toinen tämän opinnäytetyöni materiaalina olleista kouluprojekteistani. Keväällä 2007 sain tehtäväkseni suunnitella ja ohjata Helsingin kaupungin taidemuseolle draamatyöpajoja, jotka oli suunnattu peruskoulun 5- 9 - luokkalaisille sekä lukioikäisille. Tennispalatsin *Oi Maamme!* niminen

⁹ Stanislavskin ohjeen mukaan näyttelijän tulee kysyä itseltään ”mitä tekisin jos olisin tuo toinen?”

valokuvataidenäyttely esitteli suomalaista valokuvataidetta 1960-luvulta tähän päivään, käyden läpi suomalaisen yhteiskunnan muutoksia ja ilmiöitä viimeisen 30 vuoden ajalta valokuvien kautta ja sen rinnakkaisnäyttelynä lämpiössä oli helsinkiläisten nuorten kuvaamia valokuvia tämän päivän Helsingistä. Tennispalatsin taidemuseo oli tilannut meiltä, minulta ja työpariltani museo-opas Anna-Tuulia Iivarilta pajan, joka soveltuisi koulujen opetussuunnitelmaan esimerkiksi taide- ja mediakasvatuksen osana, tai Suomen historian, äidinkielen tai ilmaisukasvatuksen opetukseen soveltuen. Valitsin työpajat ensimmäiseksi Stadian teatteri-ilmaisun ohjaajan tutkintoon johtavien opintojeni projektiksi.

Ensimmäinen vaihe työpajan ohjaamisessa oli suunnittelu. Työpajan rungon suunnittelun lisäksi suunniteltiin mainos- tai esittelyteksti jolla pyrittiin avaamaan pajan sisältöä koulujen opettajille, joille mainos pajastamme lähti. Pidimme tärkeänä tehdä jo mainoskirjeessä selvyys pajan luonteesta erona perinteiseen museo-opastuksen välille. Tämä siksi, että meille tulisi mahdolliseksi liikkua vapaalla, luovalla alueella työpajalaisten kanssa; juuri sellaisella, jossa olisi mahdollisuus draamatyöskentelyn kautta kokeilla ja luoda yhdessä aidossa vuorovaikutuksessa, eikä odotus opettajien puolelta olisi, että me tarjoaisimme jotain esitelmän tai näyttelyopastuksen kaltaista valmista pakettia. Tässä alkuvaiheessa suunnittelua päädyimme ehdottamaan kaksiosaista pajaa, joista ensimmäinen osa tapahtuisi kouluilla ja toinen museolla. Näin yhden pajakerran kesto oli 1 1/2 tuntia ja kokonaisuus käsitti siis kaksi puolentoista tunnin kertaa. Työpajan rakenteesta voi lukea lisää liitteestä, missä se on kokonaisuudessaan. (liite 1).

“Opetus tapahtuu ALKULÄMMITTELYJEN JÄLKEEN pienryhmissä, joten tarvitaan kaksi erillistä opetustilaa. Tarvittavan materiaalin ja opetusvälineet ohjaajat tuovat tullessaan.

TYÖPAJASSA KÄYTETTÄVÄT MENETELMÄT OVAT PÄÄASIASSA TEATTERILÄHTÖISIÄ...” jotenki niin sen sanoisin. Puhutaan huomenna lisää. Minusta ois hyvä, että jonkunlainen maininta DRAAMATYÖPAJASTA tai TEATTERILÄHTÖISISTÄ MENETELMISTÄ joita käytetään työpajassa olis paikallaan!!!!

Miten sen sitten muovailis?

(ote työpajaprojektin työpäiväkirjasta,
suunnittelua esittelytekstiin 15.7.2007)

Työpajan tavoite museon puolelta oli paitsi tutustuttaa osallistujat näyttelyyn ja sen aiheeseen, myös perehdyttää heidät draaman keinoin valokuvauksen maailmaan ja tarkemmin vielä; suomalaiseen valokuvaan. Meidän työpajaohjaajien pohjimmainen tavoite oli tehdä voimaannuttava ja mukaansa tempaava paja kaikille läsnä oleville. Suunnittelimme pajan yhdessä työparini kanssa ja ohjasimme sitä sekä yhdessä että jakaantuen kahdeksi ryhmäksi, jolloin kumpikin ohjasimme omaa ryhmäämme. Jaoimme työpajat ajallisesti siten, että puolestatoista tunnista alkuosan lämmittelyvaihe ohjattiin yhdessä koko ryhmää kasassa pitäen ja sen jälkeen jakaannuttiin toimimaan pienemmissä ryhmissä, yksi ryhmä kummankin työpajaohjaajan ohjattavana.

Draamapajaan sisältyvä valokuvaus-osuus piti sisällään meidän työpajaohjaajien nähdäksemme kuvien ottamista, että niiden katsomista ja suunnitelmamme olikin antaa pajalaisille kokemus sekä kameran takaa katsomiseen että draaman keinoin kuvaan sukeltamiseen. Työpajan nimeksi annettiin: *Elävät kuvat –draamamatka suomalaiseen valokuvaan.*

Työpajat käynnistyivät syksyllä 2007 koulujen kesälomien jälkeen ja niitä järjestettiin syyskuun loppuun 2007.

4.2 Työpajaohjaajan ja jokerin roolin vertailua

Jokerin on pyrittävä aitoon vuorovaikutukseen. Jokerin täytyy välttää kaikkia yrityksiä manipuloida yleisöä. Jokerin ei pidä vetää itsestään selviä johtopäätöksiä vaan hänen tulee avata aina kaikki ehdotetut ratkaisut keskustelulle (Boal 2002, 232).

Mikä sitten tekee työpajaohjaajan työn mielenkiintoiseksi, ellei juuri aitoon vuorovaikutukseen pyrkiminen? Toimiessani työpaja-ohjaajana *Oi Maamme!*

valokuvataiteen näyttelyssä Helsingin kaupungin taidemuseolla otin vuorovaikutukseen pyrkimisen ja sen mahdollisuudet tärkeimmäksi haasteekseni ja tutkimuskohteekseni.

Tuntui kuin oisin ollu noita tai loitsija, joka veti tarinaa eteenpäin ja innostamalla pakotti rooleihin. Toisaalta irtipäästöäkin... ja vuorovaikutteisuutta.. missä raja kulkee?

(ote työpajaprojektin työpäiväkirjasta, 29.8.2007)

Työpajaohjaajana, työpajan runkoa suunnitellessa on jokaisen ohjaajan hyvä miettiä missä suhteessa draamaharjoitukset toimitaisivat parhaiten toisiinsa nähden ja miten taas tilanteiden ja työpajaryhmien vaihtuessa. Tämä on merkittävää erityisesti jos tavoitteet ovat samankaltaiset voimaannuttamiseen pyrkivät, kuin meillä työpajaohjaajaparini kanssa olivat. Suunnittelussa on ehdottomasti hyvä tutkia pedagogiikkaa; tietoa lasten kehitysvaiheista sekä fyysisistä että psyykkisistä valmiuksista. Tähän tietoon perustuen voi pyrkiä muokkaamaan harjoituksia ja työskentelytapoja tietyille ikäryhmälle tai luokalle sopivaksi. Esimerkiksi *sadutus*- eli menetelmä, jossa ohjaaja kirjoittaa ylös lapsen keksimän ja kertoman tarinan sana sanalta ja lukee sen sitten ääneen lapselle, on menetelmä jota käytetään usein pienien, alle kouluikäisten ja alaluokkalaisten lasten kanssa, mutta se toimii vanhempienkin kanssa. Sillä kaiken ikäisille on voimauttavaa ja vahvistavaa saada kuulla omaa tuotostaan toistettuna juuri siten kuten on sen ilmaissut.

Elävät kuvat -työpajoja ohjattaessa harjoittelin myös katsomaan ryhmää pajan aluksi kokonaisuutena; millaisia harjoituksia mikin luokka tarvitsi yhteistyön sujumiseksi. Sillä turvallisuus ryhmässä on luovuuden edellytys. Työpajaan osallistuva ryhmä on ryhmä siinä missä muutkin ryhmät. Toisinaan ryhmäytymisen eteen saattaa kuitenkin joutua tekemään töitä. Vaikka meidän *Elävät kuvat*-työpajoissamme ryhmäläiset tunsivat toisensa, on tietysti mahdollista ohjata työpajoja, joihin vaikkapa kuka vaan voi ilmoittautua. Tällöin työpajan aluksi osallistujat ovat joukko ihmisiä. On pyrittävä siihen, että joukosta muodostuu kuitenkin ryhmä. Sillä ryhmä on voimakkaampi kuin siihen kuuluvat yksilöt (Johnstone 1979, 25). Ryhmä voi saada yksilönsä kasvamaan tai kutistumaan, se voi nostaa tai iskeä maan rakoon. Työpajan aluksi jonkinlainen jään murto on siis koko ryhmää

ajatellen tarpeen. Koululuokissa, joissa osa oppilaista on ollut yhdessä kenties jo vuosien ajan, voi tietynlainen "kaavoihin kangistunut", koulumaailman arkeen syntynyt, ääneen sopimaton hierarkia olla todellisuutta. Jotta kaikki pystyisivät kuitenkin toimimaan työpajassa tasavertaisesti itseään toteuttaen, on lämmittelyharjoituksissa mahdollisuus murtaa näitä sanattomia nokkimisjärjestys-sopimuksiakin.

Kutsun käyttämiäni erityyppisiä lämmitysharjoituksia seuraavilla nimillä; herättävät harjoitukset, maadoittavat harjoitukset, yhteispeliä ja yhteisyyttä lisäävät harjoitukset, luottamusharjoitukset, nollausharjoitukset ja siltaharjoitukset (liite2). Suunnittelimme työpajan rungoksi lukuisia harjoituksia, joista varioimme joka kerralla omanlaisensa paketin. Työpajaohjaajalla on hyvä olla työkalupakissaan erilaisia harjoituksia juuri variointia ja ryhmästä kulloinkin nousevia intressejä tai tarpeita vastatakseen. Mutta kannattaa muistaa, että myös ryhmäläiset ovat arvokas luovuuden kaivos, josta ammentaa uusia harjoituksia, leikkejä ja variaatioita.

Heti ekoja lämpäreitä tehdessä huomasi porukan hajanaisuuden. Ei löytynyt yhteyttä pään ja jalkojen välillä, eikä koko ryhmäkään.

(ote työpajaprojektin työpäiväkirjasta, 4.9.2007)

Samaan aikaan, kun kehitin ammattitaitoani työpajaohjaajana, oli toinen kouluprojektini, forum-teatteriesityksen tekeminen ja jokerin roolin opiskeleminen, täyttä häkää käynnissä. Keskellä työpajaohjauksia tein havainnon; kuten jokeri, myös työpajaohjaaja on rooli ja näissä rooleissa toimimisessa oli jotain joka muistutti toinen toistaan. Molemmissa rooleissa, työpajaohjaajana ja jokerina, oli toimittava välittäjänä; työpajoissa osallistujien ja taideteosten ja forum-teatterissa yleisön ja esityksen välillä. Koin samankaltaisuutta myös lämmittelyosuuden ideassa, jossa sekä työpajoihin osallistujia että forum-teatterissa yleisöä innostettiin ja houkuteltiin tutkimaan aihetta. Kyse oli myös mitä suurimmassa määrin vuorovaikutuksesta ja kuuntelusta minun, työpajaohjaajana /jokerina, ja osallistujien/yleisön välillä. Lisäksi molemmissa rooleissa oli osattava napata ehdotettujen asioiden joukosta osa, johtaa siitä tapahtuman kulkua eteenpäin ja pitää langat käsissä vaikka tarjousia tulikin kuunnella ja vastaanottaa.

Kun nyt tarkastelen tätä päällekkäistä työskentelyäni kahden projektin parissa syksyllä 2007 huomaa, etten osannut ajatella forum-teatterin yleisöä ryhmänä. Sittemmin olen havainnut, että yhdessä työskenteleminen interaktiossa yhdistää ryhmän kaltaisesti. Jokerin rooliinkin kuuluvat lämmitysharjoitukset virittävät paitsi forum-teatterityöskentelyyn, myös laskemaan defensesjä, jotta osallistuminen interaktiossa koettaisiin helpommaksi ja turva ja luottamus yleisöjoukossa kasvaisivat. Näin ollen on mahdollista toimia katsojanäyttelijänä itselleen vieraan yleisöjoukon edessä tai toisaalta tutulle porukalle, joiden edessä esiintyy uudessa, arkisesta roolistaan poikkeavassa roolissa. Yksittäisen katsojanäyttelijän kokemuksesta tulee yhteinen työskentelyn ollessa yhteistä ja intensiivistä.

Jonkinlainen seremoniamestarointi myös työpajaohjaajalla, kuten jokerilla, on aina työpajan alussa paikallaan; tervetuloitotuksien ja pajan raamien tai aiheen kertomisen lisäksi on tärkeää saada kaikki osallistujat mukaan ja viihtymään tilanteessa. Viimeksi mainittu on haaste, koska ihmiset ovat oppijina erilaisia ja lapset ja nuoret etenkin yleensä teeskentelemättömiä oman viihtymisensä ja turhautumisensa suhteen. Draaman keinoin työskenteleminen on kokemuksellista. Jos ihminen hahmottaa maailmaa hyvin matemaattis-systemaattisesti, voi pelkkä kokemuksellinen draamatyöpaja tuntua epämääräiseltä ja turhalta. Olisi hyvä, jos ohjaaja osaisi ruokkia hieman kaikkien erikoislaatuista lahjakkuutta ja nähdä, millaisia työtapoja kukakin tarvitsee (Videnoja 2007, 28). Konkreettisenä esimerkkinä voisin mainita, että minun kokemukseni mukaan työpajaohjaajan on hyvä antaa työpajassa mahdollisuus yksin tekemiselle ja oman näkemyksen toteuttamiselle sen lisäksi, että draama on yhdessä toimimista ja luomista.

Työpajaohjaaja, kuten jokeri, houkuttelee eri katsojanäyttelijät/ työpajalaiset toteuttamaan omaa näkemystään omalla tavallaan, mutta toimimaan myös yhteispelissä muiden kanssa. Työpajassa, kuten forum-teatterissakin osallistujat panevat fyysisesti itsensä peliin, mutta saavat käyttää myös älyään ja pohdintaa. Työpajatyöskentely eroaa forum-teatterista siinä, että draamatyöpajakin mahdollistaa myös kuvallisten tai kirjallisten menetelmien käytön ja siis visuaalisia ja sanataiteen keinoja luovuuden ilmentämiseen. Voidaan kirjoittaa

puhekuplia, runoja, mielenosoituslauseita tai sanomalehteä, voidaan sommitella kuvakollaasia, piirtää, värittää tai valokuvata. Tuskin on mahdollista pitää liikaa erilaisia teatterilähtöisiä tai muista taiteenaloista lainattuja menetelmiä ja harjoituksia takataskussaan voidakseen varioida ja vaihtaa suunnitelmaa ryhmästä nousevien impulssien mukaan.

Mikä sitten on työpajan ohjaamista mikä rajaamista, mikä suostuttelua mikä manipulointia? Uskaltauduin paja pajalta ja ohjaavan opettajani Elina Rainion rohkaisemana, kokeilemaan millaista on pidellä löysemmin kontrollista kiinni ja olemaan nappaavampi ja tarttuvampi niihin impulsseihin, mitä ryhmäläiset tarjosivat. Harjoitellessani ottamaan vastaan ja palauttamaan kysymyksen ryhmäläisille, pyrin välttämään manipulointia ja heräsin huomaamaan miten hedelmällistä olikin toimia juuri niin jokerimaisesti, kuin mitä ajattelen jokerin roolin olevan, tässä kontekstissa.

Elinan sanoja mukailleen; ohjaaja ei manipuloi. Silloin pysytään taiteen alueella, kun pysytään vapaalla.

Mitä sitten tehdään ryhmien ”vaikeiden tapausten” kanssa? Heidän toimintansa vaikuttaa kaikkeen ja kaikkiin. Miten puuttua, miten ottaa mukaan, ottaa haltuun?

(ote työpajaprojektin työpäiväkirjasta, 4.9.2007)

Aika oli *Elävät kuvat* -työpajassa rajallinen ja sekin oli projektiopintoja ajatellen eräs oppimisalueeni. Jälkeenpäin projektia purkaessamme olimme Iivarin kanssa yhtä mieltä siitä, että meillä oli liikaa materiaalia alusta loppuun.

Emme edes ehtineet patsaisiin! Emme äänimaisemiinkaan, vain tosi pinnalta jutustelutasolla. Ja valokuvaajan vallasta mutta aika raapasulla...

(ote työpajaprojektin työpäiväkirjasta, ensimmäinen paja 21.8.2008)

Tulimme siihen tulokseen, että tulevaisuudessa pajasta voisi tehdä samalla materiaalimäärällä ja vähän sitä jopa karsimallakin kolme kertaa puolitoistatuntisen. Se mahdollistaisi aiheiden pidemmälle ja syvemmälle työstämisen mahdollisuuden. Lisäksi pohdimme siltaharjoituksien eli enemmän aiheeseen luotaavien harjoitusten lisäämistä tai niiden osuuden syventämistä lämmitysharjoituksissa.

Pohjimmainen tavoitteeni tai toiveenihan oli, että jokainen lapsi ja nuori saisi työpajassamme voimaannuttavan kokemuksen. En siis aikonut olla se ohjaaja, joka mursi oppilaan viimeisenkin itsetunnon tai jätti jollekulle tunteen ulkopuolelle jäämisestä. Yllättävää oli törmätä myös 10 -12 vuoden ikäisiin työpajalaisiin, siis alakoulun vanhimpiin, joilla oli suunnaton leikin jano, koska heidän sanojensa mukaan; “Kun me ei leikitä koskaan. ”. Esimerkiksi eräs hyvin rauhaton, epäyhtenäinen ja keskittymishäiriöinen kuudesluokkalaisten porukka halusi oikeastaan vain leikkiä.

Me sitten vaan leikittiin. Kuvien katselu oli silti yhdessä ihan hauskaa, naurua riitti ja luovia ratkaisuja tehtiin myös. Mutta muutama lapsi jäi mietityttämään. Aikamoisia koviksia... mutta leikinjanoisia!”

(ote työpajaprojektin työpäiväkirjasta, 26.9.2007)

Tein päätökseni työpajaohjaajana olla manipuloimatta ja annoin heidän leikkiä. Kun nyt katson taaksepäin tarkastellen sitä tapausta, koen päässeeni tavoitteeseen heidän kanssaan. Leikin salliminen, heidän pyyntöönsä vastaaminen tuntui tyydyttävän tälle porukalle jonkin sellaisen eri yksilöistä kumpuavan yhteisen tarpeen, jota vailla he olivat arjessaan. Koska kyse ei ollut mistään sen vaarallisemmasta kuin leikistä, joka ei ollut edes kaukana työpajamme aiheesta "*draamamatkana*" pystyimme mielestäni perustellusti jäämään siihen, vaikkemme sitten toteuttaneetkaan muita työpajan rungossa olleita harjoituksia. Näen itse taiteen vapautumisena arjen rajoituksista ja mikäli leikki ei näiden nuorien koululaisten arkeen mahtunut, olen iloinen, että sallin sen heille. Elina Rainion sanoin;

"Silloin pysytään taiteen alueella, kun pysytään vapaalla."

(ote työpajaprojektin työpäiväkirjasta, 4.9.2007)

Arvelen myös päässeeni tämän ryhmän kanssa päätavoitteeseeni, voimautumiseen, ainakin hetkelliseen sellaiseen.

5 PALAPELI JOKERINA FORUM-TEATTERIESITYKSESSÄ

5.1 Forum-teatteriprojekti *Palapeli*

Syksyllä 2007 tein myös toista opiskeluprojektiani, joka oli jokerin rooli forum-teatteriesityksessä nimeltä *Palapeli*, joka esitettiin marraskuussa 2007 (viikolla 45) Helsingin opetusvirastossa koulujen oppilashuoltoryhmille. *Palapeli*-esityksen teimme opiskelukavereistani koostuvan työryhmän kanssa. Tässä luvussa tarkastelen tätä projektia kokonaisuudessaan.

Keväällä 2007 sain opetusviraston koulutussuunnittelija Raija Nummelinilta tehtäväkseni kerätä porukan, jonka kanssa räätälöidä forumteatteri-esityksen oppilashuoltoryhmien koulutustilaisuuteen. Helsingissä jokaisessa koulussa on oppilashuoltoryhmä, jonka puheenjohtajana toimii useimmiten rehtori ja jäsenenä ovat vähän vaihtelevasti ainakin osa seuraavista; koulukuraattori, psykologi, kouluterveydenhoitaja, erityisopettaja, opinto-ohjaaja. Marraskuisen *Kuulla ja tulla kuulluksi* nimisen koulutusseminaarin tavoitteena oli tukea oppilashuoltoryhmien toimintaa ja antaa ryhmille ja niissä toimiville lisävalmiuksia ja työkaluja haasteellisiin neuvottelutilanteisiin ja niiden rakentavaan, tavoitteelliseen toteutukseen, yhdessä opettajien ja lasten äitien, isien ja muiden huoltajien kanssa.

Olin jo pidemmän aikaa ollut kiinnostunut forum-teatterin tekemisestä. Tutustuin lajiin ensimmäisen kerran Micke Renlundin johdolla Stadian erikoistumisopinnoissa vuonna 2003¹⁰. En ollut kuitenkaan vielä päässyt niin pitkälle, että olisin itse ryhtynyt tekemään forum-teatteri-esitystä. Forum-teatterista ja Renlundilta opittuja lämpäreitä ja Boalin harjoituksia olin kokeillut työpajojen vedossa, teatteri-ilmaisuryhmiä ohjatessani ja muissa opetus- ja koulutustilanteissa. Koin nyt tarjoutuneen tilaisuuden innostavana haasteena ja

¹⁰ interaktiiviset menetelmät teatterityössä ja ryhmän ohjauksessa 20 ov

mahtavana mahdollisuutena kokeilla siipiä forum-teatterin osalta opiskelujen aikana, jolloin läheltä oli haettavissa tukea ja apua.

Stadiassa meillä oli teatteri-ilmaisun ohjaajan opinnoissamme juuri tuolloin keväällä Kati Sirénin ohjaama forum-teatteri-jakso. Keräsin työryhmän ympärilleni opiskelukavereista, jotka olivat innostuneita forumin tekemisestä. Työryhmästämme tuli viisi henkinen. Opiskeluprojektiksi tämän forum-teatterin tekemisen otti minun lisäksi kollegani Auli Lehtinen, jonka kanssa otimme oppialueeksemme vastuun käsikirjoituksesta, ohjaajuudesta ja jokeroinnista. Projektimme ohjaavaksi opettajaksi tuli Anu-Helena Pitkänen. Me jaoimme Lehtisen kanssa kahtia kaikki nämä työtehtävät, toimien sekä yhtenä tiiminä, että erikseen. Vastuualueiksemme määriteltiin myös koko jutun koordinointi; harjoitusaikataulun suunnittelu ja siitä huolehtiminen, yhteydenpito opetusvirastoon, käytännön asiat (delegointi ja hoito). Työryhmään kuuluvat loput kolme opiskelukaveria; Raili Heikkilä, Minna Jutila ja Elina Perttola, ryhtyivät näyttelijöiksi. Käsikirjoitustyön edetessä huomasimme tarvitsevamme vielä yhden näyttelijän (yksi näyttelijöistämme, Perttola, teki jo kaksoisroolia), jolloin otimme sen roolin jaettavaksemme Lehtisen kanssa. Toisen toimiessa jokerina olisi toinen meistä roolissa ja päinvastoin. Forum-teatterissa koko työryhmälle kuuluu kohdeyhteisön ja teeman tutkiminen. Sitä me sitten teimme yhdessä ja erikseen ja jokainen meistä otti selvää asioista muun muassa haastatellen opetusalan ammattilaisia.

Forum-teatterin luonteeseen kuuluva kohdeyhteisön ja teeman tutkiminen kuului olennaisesti jo käsikirjoituksen luomisvaiheeseen. Aloimme jo keväällä taustatutkimuksen teon, mikä tarkoitti oppilashuoltoryhmän työnkuvan kartoittamista sekä myös koulumaailmaan tutustumista asiantuntijoita haastatellen, lehtiä ja alan kirjallisuutta ja tutkimuksia lukien. Meidän tehtävämme oli siis tehdä forum-teatteriesitys, joka haastaisi katsojat kuulemisen ja kuulluksi tulemisen ja aidon vuorovaikutuksen äärelle sekä niiden haasteiden äärelle, mitä oppilashuoltoryhmien henkilöt joutuvat työssään kokemaan.

5.2 Forum-teatteriesitys käsikirjoituksesta ensi-iltaan

Kesällä 2007 alkoi tarinan työstö ja dramatisointi, mihin ryhdyimme ohjaajaparini Lehtisen kanssa. Kuten jo aiemmin, luvussa kolme mainitsin, forum-teatteriesitystä valmistellaan pitkälti devising-menetelmällä. Jokaisen työryhmän jäsenen osallistuminen tiedon keruuseen, faktojen selvittämiseen ja aihepiiriin tutustumiseen on tärkeää aiheeseen sukeltamisen ja sen yhdessä tutkimisen vuoksi. Devising-menetelmä sisältää minun nähdäkseni sen mahdollisuuden, että työryhmän sisällä voidaan jakaa vastuualueita ja me olimme jakaneet työryhmämme kanssa tämän käsikirjoitusvaiheen meille ohjaajille, Lehtiselle ja minulle. Kokosimme Lehtisen kanssa koko työryhmän kanssa yhdessä keräämiämme palasia yhteen ja aloimme muovata niistä tarinaa ja muokata sitä kohtauksiksi. Meille tämä vaihe oli opettelua, sillä emme olleet aikaisemmin oppitunneilla tekemäämme harjoitusdemoa lukuun ottamatta, tehneet forum-teatterin käsikirjoitusta. Mielessämme ja apunamme olivat Kati Sirénin ohjaamalta koulutusjaksolta Stadiasta saamamme ohjeet. Samalla yritimme pitää mielessämme maailman, johon olimme sukeltamassa; oppilashuoltoryhmän maailman.

Omat tabut puretaan ensin, aiheesta siis, mitä omasta elämästä lähtee? Totuushan on tarua ihmeellisempää ja joku oikea stoori voi olla jo suora juoni.

Tyttö C on aina ollut mallioppilas. Sitten...Luvattomia poissaoloja, outoja selityksiä. Ulkonäkö muuttunut radikaalisti. Huumeita? "Mitä se on tehnyt tukalleen? Karseeta!" Ei keskusteluyhteyttä äitiin.

*Mikä on tärkeää? Onko se, että vanhemmat on sitä mieltä, ettei ole ongelmaa?
(otteita forumprojektin työpäiväkirjasta elokuussa 2007)*

Olimme saaneet sen käsityksen, että forum-teatterin rakenne kannatti pitää simppeleinä, ainakin kun olimme aloittelijoita. Esimerkiksi se saattoi sisältää viisi kohtausta, joista ensimmäisessä päähenkilöllä on hyvä tilanne ja kaikki mahdollisuudet edessään ja viimeisessä kaikki tämä mitä ensimmäisessä kohtauksessa luotiin on tuhoamisuhan alla.

Keskeiset asiat meillä on, viisi kohtausta: I aurinko paistaa, opettaja on uusi ja

oppilaiden puolella. Panoksena uusi työ ja asuntolaina... ja 5 tuho, idealismi murskaantuu, työpaikka menetetään, kynttilä pulpetilla.

(ote forumprojektin työpäiväkirjasta 3.9.2007)

Sukeltaessamme oppilashuoltoryhmän maailmaan pilkoimme sitä erilaisiin palasiin, joista yksi olivat henkilöt; koulun opettajat, rehtori, terveydenhoitaja, koululääkäri, koulupsykologi, kuraattori, oppilaat ja oppilaiden vanhemmat, koulun hallitus, vanhempainneuvosto. Toinen palanen oli forumiin kuuluvat sorron elementit ja miten ne näyttäytyivät esityksemme maailmassa. Muita palasia olivat tähänkin liittyen muun muassa henkilöiden väliset suhteet, valta-asetelmat, motiivit, ristiriidat, haasteet, ongelmakohtat. Väänsimme kesän loppuessa käsikirjoituksesta ensimmäisen version ja aloimme harjoittelun sitä käyttäen työryhmän kanssa elokuussa 2007. Harjoituksissa, joissa käytettiin paljon improvisaatiota, kohtauksia muutettiin ja rakennettiin, ne saivat syvyyttä, väriä ja uusia suuntia näyttelijöiden kanssa tehtyjen hahmojen luomisharjoituksien ja kontaktiharjoituksien myötä. Harjoituksissa käsikirjoitukseen kirjoittamistamme "tikku-ukoista" tuli lihaa ja verta olevia ihmisiä taustatarinoineen, panoksineen ja pelkoineen.

Tarkastellessani tätä vaihetta nyt jälkepäin, näen hyvänä painaa mieleen pari seikkaa. Ensinnäkin, koska forum-teatteriesityksessä on tietty raami tai kaava, jonka sisällä esitys toteutetaan, harjoittelun aloitusta selkeyttää, jos tarinan perusrunko on saatu hahmoteltua harjoitusten varhaisessa vaiheessa jopa kristallin kirkkaaksi. Tarinasta tulee ikään kuin selkäranka, jonka päälle on innostavaa rakentaa lihaa ja painoa, mutta joka samalla pitää myös ryhdin, ettei mopo karkaa käsistä. Koen devising-menetelmän hyväksi puoleksi sen miten innostavaa on, kun luodaan yhdessä ja tämän yhdessä tekemisen ja yhdessä intoilun haasteeksi sen miten pitää asiat toisaalta tarpeeksi yksinkertaisena forum-teatteria tehdessä, jotta rakenne säilyy, mutta että henkilöt saisivat silti tarpeeksi syvyyttä ja persoonaa taustatarinaansa. Tämän vuoksi runko ja siitä kiinni pitäminen toimii, ainakin aloitellessa forum-teatterin tekemistä.

Toiseksi; devising-menetelmässäkin työnjako on hyvä asia ja sen, miten sen toteuttaa, voi

jokainen työryhmä kohdallaan miettiä erikseen. Meidän työnjakomme toimi riittävän hyvin. Oli selkeää ja kaikille mieleen, että me kaksi projektin tekijää, Lehtinen ja minä, otimme vastuullemme isoimman kakun, eli ohjauksen ja käsikirjoituksen kokoamisvastuun. Tarkemmin sanottuna me jaoimme ohjaajan työn ja loimme alustavan käsikirjoituksen sekä kirjoitimme yhteen työryhmän kanssa yhdessä tehdyt kohtaukset lopulliseksi käsikirjoitusversioksi (liite 3), jossa meillä on kuusi kohtausta. Jossain vaiheessa osa näyttelijöistä koki ohjaustyylimme liian autoritäärisiksi, mitä pohdimme paljon Lehtisen kanssa projektia purkaessamme. Ehkä kokemattomuutemme forum-teatterin tekemisestä myös sotki rajoja sovittujen työroolien välillä.

Forum luonteeseen kuuluva yhdessä tekeminen toimi ajoittain hyvin hedelmällisesti. Koin esimerkiksi, että hotseat-harjoitus, jossa roolihenkilöä haastatellaan ja hän ikään kuin kertoo itse itsestään näyttelijän suulla, on loistava menetelmä henkilöiden synnyttämiseen ja heidän tahtonsa, motiivinsa ja valtasuhteittensa löytämiseen. Tätä on aiemman mainitsemani taustatarinan tekeminen. Toisaalta koimme kaikki tärkeäksi, että jollain (meidän tapauksessamme siis *joillain*) on ohjauksellinen vastuu kokonaisuudesta. Jaetussa ohjaajan roolissa toimiminen tuki mielestäni hyvin jokerin roolin opiskelua. Ohjaajan vastuu oli jaettu, toisin sanoen sitä ei joutunut yksin kantamaan, mikä vapautti energiaa jokerin roolin opiskeluun. Kun taas toisaalta itse saatoin olla ohjaajan roolissa kohtauksia luotaessa ja katsoa tilanteita näyttämön laidalta, katsojanäyttelijöiden paikalta, saatoin sukeltaa koko näytelmään ja sen rakenteisiin, henkilöiden välisiin suhteisiin ja sorron elementteihin kokonaisvaltaisesti. Tämä auttoi pysymään kartalla jokerina. Jokerin on interaktiossa pidettävä kokonaisuus hanskassaan ja muistettava kaikki "faktat" eli siihen asti esille tulleet asiat roolihahmoista ja heidän olosuhteistaan, siitä miksi he toimivat kuten toimivat ja missä asemassa he ovat toisiin toimijoihin nähden. Toisin sanoen jokerin on tunnettava tarina läpikotaisin. Meidän käsikirjoituksessamme tämä läpikotaisin tunteminen saattoi tarkoittaa vaikkapa sen muistamista, missä kohtauksessa protagonistista saa tietää yhdestä oppilastaan seikkoja, jotka saavat hänet huolestumaan ja koko tapahtumavyöryn mitä siitä seura käynnistymään.

ERITYISOPE: Kuule. Mites sulla on menny nyt tää alku sen uuden luokan kanssa?

SAIJA: Ai miten niin?

ERITYISOPE: Ettei mitään.. ihmeellistä...ongelmaa? Niinku yhtään?

SAIJA: eeh? Ei ... mitä sä tarkoitat?

ERITYISOPE: No mun piti sanoa sulle vielä yks juttu. Kun sun luokalla on se TON tyttö..

SAIJA: Häh..Siis kenen? Mitä sä tarkoitat?

ERITYISOPE: No se Linda. kun sillä ei ole reppanalla mitään muuta turvaa just nyt kuin se takkinsa, vaikkei uskois... (puhelin soi taskussa) Haloo? Joo.. kuule odotatko vähän? (SAIJAlle suputtaen)

SAIJA: Mikä takki mitä sä tarkoitat?

ERITYISOPE: Että anna sen pitää se takki päällä. Kyll se siitä. Kaikki menee ihan hyvin.

SAIJA: siis mitä..??

(liite3 *Palapeli* -käsikirjoitus kohta 1)

Olen tässäkin mielessä edelleen tyytyväinen *Palapeli*- työryhmämme kanssa valitsemaamme tiehen vastuualueiden jaon ja työnjaon suhteen, joskin näen mahdollisena myös vapaamman jakamisen ja yhteistyön ohjausta myöten, mikäli työryhmän jäsenet tuntevat toisensa työtavat, ovat sisällä forum-teatterin ideassa ja heillä on kokemusta forumin tekemisestä.

Samaan aikaan elokuussa, kun harjoituksemme *Palapeli*- työryhmämme kanssa alkoivat, alkoi myös puvustuksen, lavastuksen, valojen ja tarpeiston miettiminen ja hankkiminen. Lähdimme toteuttamaan "köyhää", toisin sanoen viitteellistä, mutta realistista linjaa lavastuksessa ja puvustuksessa. Kävimme läpi kirpputorilöytöjä ja omia varastojamme ja koska esityksemme henkilöiden ikä ja sukupuoli-jakauma oli lähellä omaamme, emme kokeneet vaikeuksia löytää tyyliin sopivia vaatteita ja rekvisiittaa. Kun katson työpäiväkirjamuistiinpanojani tähän liittyen huomaan, että enemmän tai vähemmän koko ryhmän yhteinen näkemys syntyi jotakuinkin automaattisesti rooleja hotseat-menetelmän avulla luodessa. Henkilöt kertoivat itse itsestään millaisia olivat iältään ja tyyliiltään, millaiset mieltymykset, harrastukset ja perhesuhteet heillä oli ja niin edelleen. Saattaa kuulostaa "automaattikirjoitukselta", mutta tekotapamme todella oli sellainen, että moni asia ja vaate ilmestyivät kuin itsestään henkilöiden ylle. Tässä vaiheessa teimme myös alustavan valosuunnitelman, jota esitysvaiheessa tuli toteuttamaan työryhmän ulkopuolinen

valomies.

Lokakuun alussa meillä oli pari testiyleisöä lämpäreineen ja jälkipuinteineen, jota seurasi tarinan ja toteutuksen muokkaus asiantuntijoista koostuvalta testiyleisöltä saadun informaation pohjalta. Sitten oltiin jo koeyleisöesitys ja jokeroinnin harjoittelu -vaiheessa. Ensimmäinen koe-esitys järjestettiin 26.10. Lehtinen toimi jokerina ja minä näyttelijän roolissa ja apujokerina Lehtisen turvana.

Ehkä näyttelijäntyön taidokas rakentaminen on tärkeää, mutta niin on myös vuorovaikutus!!! Hillittömän haasteellista eri katsojanäyttelijöiden kanssa.

Ja ihanaa...!

(ote forumprojektin työpäiväkirjasta 26.10.2007)

Kolmepäiväinen seminaari alkoi Helsingin Hakaniemessä, opetusvirastolla marraskuussa 2007 viikolla 45. Ensi-iltamme 2 h kestäväälle *Palapeli* – forum-teatteriesityksellemme koitti 5.11. opetusviraston juhlasalissa 80 hengen yleisölle. Meidän tavoitteemme oli esittää forumiamme kolmena iltapäivänä, kolmelle eri yleisölle, joka koostui seminaariin ilmoittautuneista oppilashuoltoryhmistä. Esitimme esityksistä kaksi ja toimin molemmissa jokerina. Oppilashuoltoryhmät joutuivat kuitenkin tosipaikan eteen kun tarinaa ihmeellisempi todellisuus puuttui peliin julmalla tavalla; 7.11.2007 saimme uutiset Jokelan koulusurmista suoraan toisen päivän interaktio-osuuden loppuun. Viimeinen kolmesta koulutuspäivästä ja siis kolmas esityksestämme jäi pitämättä. Oppilashuoltoryhmiä tarvittiin kouluillaan kriisin hallintaan.

5.3 Jokerin roolissa

Ensimmäisen koe-esityksen jälkeen kävimme isoa keskustelua jokerin roolista ohjaajaparini Lehtisen ja ohjaavan opettajamme Pitkäsen kanssa. Pitkänen antoi meille rakentavia ohjeita

kysymyksen asetteluun. Myös näyttelijäntyötä interaktiossa pohdittiin ja purettiin yhdessä. Toinen koe-yleisö esitys järjestettiin 31.10.2008. Toimin siinä jokerina.

Sain hyvän kokemuksen jokeroinnista. Se oli sujuvaa ja tilanteisiin puututtiin ja tuntui aika hyvältä johtaa tilanteita, kokeilla viljeljiä ehdotuksia ja mm. ekaa kertaa A-H.lta saamaamme kaavaa, ettei mennä boalilaisittain, vaan kysymyksen "Missä kohtaa päähenkilö olisi voinut vaikuttaa tapahtumien kulkuun?" jälkeen kronologisessa järjestyksessä ehdotettuihin tapahtumiin ja korvaavuuksiin. Ja 2 näyttelijän korvaminen samalla kertaa oli hauska kokeilu.

(ote forumprojektin työpäiväkirjasta 31.10.2007)

Jokeroimista aloimme pohtia ja jokerin roolia rakentaa ohjaavan opettajamme Pitkäsen neuvoilla ja tuella. Meille molemmille, Lehtiselle ja minulle, jokerointi oli ennen tätä projektia ennen kokeilematonta. Kenties pelostamme aihetta kohtaan, kenties myös muiden tehtävienne määrästä johtuen, aktiivinen työstö jokeroinnin eteen oli aika varovaista. Vaikka keskustelimmekin aiheesta vitsaillen tai vain puoliksi vakavissamme, emme työskennelleet yhdessä jokeroinnin eteen kovinkaan paljon ennen kuin loppumetreillä.

"Voisiko tämänkaltainen tarina olla tosi? Tapahtuuko tätä tosi elämässä?"

Tapahtuuko tällaista elämässä? Mistä tarina kertoi? Mistä teemoista tämä näytelmä kertoi? Onko muita ehdotuksia?"

(ote forumprojektin työpäiväkirjasta 31.10.2007)

Monenlaiset kysymykset ja pelonvaiheet käytiin läpi, ennen kuin näitä lauseita viimein esitettiin opetusviraston juhlasalissa oikealle yleisölle.

Miksi sitten tunsimme pelkoa? Totesimme jännittävämmä jokerointia enemmän kuin tavallista roolityöskentelyä, mutta huomasimme silti peloissamme olevan eroa. Minä pelkäsin kokonaisuuden hallinnan lisäksi kasvotonta suurta REHTORIA, joka kärventäisi minun jokerointiyritykseni ensimmäiseen vavisten änkyttämään lauseeseeni. Lehtisen pelko liittyi koko jokerin roolin vierauteen omaan persoonaan vasten.

Työtavastamme ja työnjaostamme johtuen sovimme Lehtisen kanssa harjoitusten suhteen niin, että toinen meistä toimii apuohjaajana tai tarvittaessa näyttämöllä roolissa toisen

ottaessa päävastuun ohjaustilanteesta. Vaihdoimme siis vuorotellen harjoituksesta toiseen näitä rooleja. Apuohjaajan roolissa oleva kirjasi havaintojaan ylös ja tarpeen niin vaatiessa sai puuttua ja kommentoida itse ohjaustilanteeseen. Käytännössä sopimus toimi hyvin, koska meidän kesken vallitsi kunnioitus ja luottamus siihen, että toinen tietää, mitä tekee. Luottamuksen myötä meidän oli helppo sitoutua työnjakoon. Kummallakaan ei ollut tarvetta päsmäröidä ja siksi siirtyminen apuohjaajasta ohjaajaksi ja takaisin oli helppoa ja mielenkiintoista; apuohjaajana sai keskittyä enemmän tarkkailemaan ja huomasi tekevänsä paljon uusia havaintoja.

Tämä vaikutti myös jokerin roolin rakentamiseen. Koko näytelmän läpikotainen tuntemus on jokeroinnin edellytys. Tuntui, että tässä apuohjaajasta ohjaajaksi roolin vaihdossa sai välillä tutkia näytelmää myös tarkkailijan, ei ainoastaan aktiivisen toimijan roolissa, minkä koen helpottaneen jokerointiin asettumista myös.

Näen harjoituskaaresta ja työpäiväkirjamerkinnöistäni, miten jokerointi kulki haamuna prosessin läpi ”siinä sivussa”, aina läsnä ja vierellä, mutta ääneen puhumattomana, tosi tilanteessa kokeilemattomana. Vasta viimeisen harjoituskuukauden aikana pääsimme jokeroinnin kanssa aktiiviseen työstämiseen ja harjoitteluun.

Jokerin hommaa? Tarttuminen, mitä yleisöstä nousee. Tervehtiminen aluks tietty myös.

(ote forumprojektin työpäiväkirjasta 11.10.2007)

Testiyleisölle 3.10. emme varsinaista interaktiota tehneet siinä merkityksessä, että olisimme kokeilleet näyttelijän korvaamista katsojanäyttelijöillä tai testanneet päähenkilön mahdollisuuksia muuttaa tarinan kulkua. Tarvitsimme silloin lähinnä tietoa asiantuntijayleisöltämme tarinan kannalta oleellisten seikkojen paikkaansa pitävyydestä ja uskottavuudesta ja halusimme myös kokeilla henkilöihajmojemme uskottavuutta heidän edessään. Jokerin rooliin sukelsimme lähinnä *seremoniamestaroinnista* käsin. Minä toivotin ihmiset tervetulleiksi ja kerroin mikä tilaisuuden luonne oli, mitä on forum-teatteri jne. Lehtinen ohjasi lämmittely-työpajan ja toimi myös jokerina/ohjaajana, käynnistäen

esityksen ja kun minä olin erityisopettajan roolissa. Myös esityksen jälkeen johdimme yhdessä ”tiedon pumppaus”- ja palaute- keskustelua yleisön kanssa antaen tässä tilaisuuden myös näyttelijöiden omille kysymyksille.

Mielipiderinkiin seuraavia kysymyksiä (ainakin);

- *Olen nähnyt joskus aikaisemmin Forum-teatteri esityksen*
- *Koulun ja kodin välinen yhteistyö on tärkeää*
- *Ristiriitatilanteessa opettajat tukevat aina toisiaan*
- *En ole samaa mieltä kaikista koulun säännöistä*
- *Olen kohdannut ”vaikean vanhemman”*
- *Medialla on liian iso valta*

Ennen esitystä, kesto n. 5 minuuttia. Aina välillä voi kysyä perusteluja, miksi liikut? Haluatko kertoa enemmän?

(ote forumprojektin työpäiväkirjasta 3.10.2007)

Kohta 3. esittelyn ja mielipideringin jälkeen? Mikä on Forum-teatteri, tämä on koyleisö harjoitukset - missä mennään, koska tämä on harjoitus, kuka tahansa näyttelijöistä tai ohjaajista voi keskeyttää harjoituksen. Älkää arvostelko näyttelijän suorituksia – Voiko niin sanoa? Pelottaa se, jos ne hyökkää arvostelevaan sitä; tää on paskaa! Huono reksi tai jotain...

(ote forumprojektin työpäiväkirjasta 3.10.2007)

Yleisön poistuttua tyytyväisen oloisena purimme tunnelmiamme ja koimme jännittäneemme eri asioita ja eri tavoin tilannetta. Minä huomasin tämän seremoniamestarointi-osan roolia tuntuneen kotoisalta, miellyttävältä. Se tuntui ihmisten kutsumiselta mukaan juhlaan, johonkin yhteiseen, josta tekisimme yhteisen kokemuksen. Me tarjoaisimme, he saisivat antaa takaisin. He olisivat turvassa, näyttelijät olisivat turvassa, minä jokerina olisin turvassa.

Huomasin aistineeni yleisön suopeuden. Uskalsin nojata siihen.. ne ei liiskaiskaan mua! Mä uskaltaisin jopa pysyä pystyssä vaikka joku ois yllättäen haukkunutkin meitä!

(ote forumprojektin työpäiväkirjasta 3.10.2007)

Koyleisöt, joissa jokerointia harjoiteltiin, olivat keskenään erilaisia, yleisöä oli vähimmillään kaksi henkeä ja enemmilläänkin alle puolet ensi-iltayleisön määrästä. Ensimmäistä esitystä ennen jännitystä oli tietysti ilmassa. Koska olin kuitenkin jo ehtinyt tekemään aiemmassa luvussa kertamani havainnon työpajaohjaajan roolin ja jokerin roolin yhteydestä, olin saanut tarvitsemani varmuuden astua yleisön eteen ilman housujen tutinaa ja pelon salpaamaa hengitystä. Toimiessani jokerina toimin kuten työpajan ohjaaja ja kuten Boalin ohjeet jokerille minua olivat neuvoneet, tai kuten Sirén, Pitkänen ja Lehtinen olivat keskusteluissaan minua auttaneet ja tukeneet. Ja toimin kuten minä jokerina, aloittelevana sellaisena. Olin pukeutumassa ”jokerin viittaan.”

Sain jälkepäin hyvää palautetta jokerin työstäni. Palaute oli tarpeen ammatillisen kehityksen vuoksi, mutta väittäisin, että kokemus jokerointi- tilanteessa antoi minulle kaiken tarvittavan palautteen uskaltaakseni jatkaa ja halutakseni kehittyä jokerin työssä myös tulevaisuudessa.

6 TEATTERI-ILMAISUN OHJAAJAN MONET ROOLIT

6.1 Ryhmänohjaaja ja opettaja

”Teatteri-ilmaisun ohjaaja on ennen kaikkea ryhmän ohjaaja.”

(Videnoja 2006. 25).

”Hyvä ryhmänohjaaja on aidossa vuorovaikutuksessa ryhmänsä kanssa” on eräänlainen laki tai *statement*, joka jumittaa aivoissani, kuin mantra, kun mietin mikä on minulle tärkeää ryhmänohjauksessa. Vuorovaikutus on nykypäivänä paljon puhuttanut ja mietityttänyt asia ylipäättään ja mielenkiintoista jotenkin on, että on kuin sana olisi kokenut inflaation ja sen eteen on nykyisin liitettävä sana *aito*, ikään kuin vakuuteltaisiin, ettei vuorovaikutus sinänsä, mutta ihan AITO vuorovaikutus, se se vasta on jotain ja siitä puhutaan nyt! Vuorovaikutuskursseja järjestetään, mutta onko niistä mitään hyötyä? Voiko

pikakurssilla oppia vuorovaikuttamaan, tai ymmärtämään mistä oikeastaan on kyse? Simo Skinnarin mukaan vuorovaikutusta ei tule opiskella pelkästään erillisillä kursseilla, vaan kyse on koko oppilaitoksen ihmissuhdeilmapiiristä eli siitä, miten opettajana kohtaa opiskelijan, kollegan jne (Skinnari, 2008, 96).

Soile Rusanen sanoo:

”Ohjaajan ihmiskäsitys vaikuttaa ohjaustilanteeseen. Kannattaa tiedostaa oma ajattelunsa, oma ihmiskäsityksensä ja erilaisuuden hyväksyminen. Se on tie aitoon vuorovaikutukseen.”

(Rusanen, 2007)

Stadian teatteri-ilmaisun ohjaajan koulutuksessa opiskellaan ryhmänohjausta ja pedagogisia prosesseja. Näitä samoja asioita sekä pohditaan että koetaan mittavassa määrin projekteissa ja demoissa, joita opiskelun aikana tehdään. Ainakin opiskelijakollegojeni parissa aiku06-ryhmässä tunnettiin kiinnostusta tähän ohjaajantyön puoleen ja aiheesta on käyty opiskelija-aikoina lukemattomia keskusteluja. Arvelen ihmisten ohjaamiseen liittyvän problematiikan kiinnostaneet meitä aikuisopiskelijoita juuri siksi, että meillä lähes kaikilla oli jo koulutukseen tullessa paljon kokemusta erilaisten ryhmien ohjaamisesta. Työelämän opettamana ymmärsimme pedagogisten prosessien olevan iso osa teatteri-ilmaisun ohjaajan työtä. Lisäksi meillä oli oma pedagoginen prosessimme osana opiskeluprosessiamme; meillä kaikilla ehti koulutuksen aikana olla sekä hyviä, että huonoja kokemuksia ryhmässä työskentelystä ja vuorovaikutuksesta, joita olimme sekä yhdessä että erikseen jakaneet ja purkaneet.

Jokerina oleminenkin on tasapainottelua johtajuuden ja kuuntelun välillä, toimimista aitoon vuorovaikutuksen pyrkien. Jokeri voi kysyä katsojanäyttelijältä esimerkiksi seuraavalla tavalla; *”Saiko ehdotuksesi mielestäsi päähenkilön tilannetta eteenpäin?”* Tällä tavoin jokeri ei määrittele yrityksen onnistumista tai epäonnistumista, vaan palauttaa kysymyksen katsojanäyttelijälle itselleen ja pyytää itsearviota, minkä jälkeen hän voi avata kysymyksen koko yleisölle, siis: *”Miltä teistä vaikuttaa, tapahtuiko tässä muutosta? Menikö päähenkilön tilanne tällä tavoin eteenpäin?”* Tilanne kehittyy eteenpäin ja

katsojanäyttelijäyhteisö kokee vaikuttaneensa tilanteeseen. Kun ryhmänohjaaja pyrkii samaan, hän auttaa ryhmäläisiä samaan kokemuksen oppimisesta, osallistumisesta ja onnistumisesta. Myös ohjaajan ihmiskäsityksellä on merkitystä; kokeeko hän elämyksen toisen ihmisen itseisarvosta. Tämän elämyksen tulisi olla ”pään, sydämen ja tekojen asia” (Skinnari, 2008, 96).

Yleisön saaminen ryhmäytymään, samassa merkityksessä kuin työpajassa on forum-teatterissa toisenlaisten kysymysten paikka. Jotta forum-teatterilla olisi vaikutuksia, joita katsojat kantaisivat esityksen jälkeen mukanaan todelliseen elämäänsä, olisi tarpeen, että jokainen katsojista rohkaistuisi ajattelemaan ja tekemään ratkaisuehdotuksia itsenäisesti. Olen kuullut palautteena esityksen jälkeen, ettei eräs katsoja kyennyt tuomaan mielipiteitään julki ja tekemään ehdotuksia, vaikka hänen mielensä tekikin, koska koki kävelevänsä johtavassa asemassa olevan kollegansa yli niin tehdessään. Forum-teatterissa olisi tietysti tärkeää, että katsojilla olisi niin turvallinen olo, että he uskaltautuisivat esittämään mielipiteitään muusta ryhmästä riippumatta. Forum-teatterissa alkulämmittelyillä pyritään katsojien herättelyyn ja mukaan tempaamisen lisäksi myös rikkomaan esittävän teatterin traditiota ja rajaa katsojien ja näyttelijöiden välillä. Jokerilla voidaan ajatella olevan pyrkimys ryhmäyttää katsojanäyttelijät näyttelijöiden kanssa jotta esityksestä tulisi kaikkien osallistujien yhteinen tapahtuma. Mutta ehkä jokerinkin olisi hyvä koettaa lämmittelyissä ottaa huomioon se ryhmäytymiseen liittyvä ajatus, että katsojissa saattaa olla pelkoja ja estoja toisiin katsojiin nähden ja miten näitä estoja voisi purkaa.

Minusta ryhmänohjaajan rooli on teatteri-ilmaisun ohjaajan tärkeä rooli. Hän ohjaa hyvin erilaisissa konteksteissa ja erilaisia tavoitteita varten. Hyvä ryhmänohjaaja osaa tasapainotella johtajuuden ja tasavertaisen kuuntelun välillä (Videnoja, 2007, 25). Minusta hyvä ryhmän ohjaaja on myös selvillä siitä mikä on ryhmäläisten taso ikään, draamalliseen kokemukseen, aiheeseen perehtymiseen nähden, mutta osaa ottaa selvää myös siitä mitä ryhmä *tarvitsee? Mikä on ryhmän juttu?* Vaikka he ovat kaikki tulleet esimerkiksi työpajaan tutustumaan draaman keinoin valokuvaukseen, niin mikä on se

ryhädynaaminen juju tai juttu, joka ryhmässä elää ja tarvitsee huomiota. Ryhmässä saattaa olla joku oma sanoiksi pukematon aihe, jonka ohjaaja voi kuulla porisevan pinnalla. Tämä aihe vaatii tarkastelua, haistelemista, maistelemista, tunnustelemista. Jollei ryhmän ohjaajana huomaa tarttua siihen, saattaa ryhmän työskentely olla levotonta ja keskittymätöntä. Ryhmästä ei tule välttämättä lainkaan toimivaa. Pinnalla porisevan aiheen alla on usein vielä syvempi tarve. Tämän tarpeen kuuleminen vaatii intuitiota. Joskus tarpeen ymmärtää järjen keinoin vasta työpajan jälkeen. Herkkä ja vuorovaikutukseen kykenevä ohjaaja osaa kuitenkin kenties toimia jo tilanteessa tätä tarvetta kuunnellen, vaikkakin sitä tiedostamatta. Tähän voisin käyttää esimerkkinä luvussa 4 tarkemmin kuvaamaani *Elävät kuvat*-draamatyöpajaryhmään, joka halusi vain leikkiä ja jonka pinnalla porisevaan tarpeeseen vastasin sallimalla heidän leikkiä. Vasta työpajan jälkeen ajattelin ryhmää pieninä lapsina, joilta vaaditaan heidän ikäänsä nähden valtavasti tiedollista osaamista ja itsenäistä elämästä selviytymistä. Heille leikin salliminen ei tuntunutkaan *vain* leikkimiseltä, vaan sellaisen hetken antamiselta, jonka aikana he saattoivat elävöittää toisenlaisiakin puolia itsessään, kutsuttakoon niitä sitten sydämen ja tekojen alueiksi.

Opiskelimme teatteri-ilmaisun ohjaajan opintojen ryhmäohjauksen ja pedagogisten prosessejen aikana myös palautteen antamista ja vastaanottamista vuorovaikutuksen näkökulmasta käsin. Totesimme, että palaute on saajaa varten, ei antajan tähtihetki. Tärkeää on suhteuttaa palaute siihen mikä on tarkoituksenmukaista; mitä saaja kestää, mikä voisi viedä palautteen saajaa eteenpäin (Ketonen, 2007). Palautteen annossakin on tärkeää, että siinä vallitsee aito vuorovaikutuksen henki ja ilmapiiri. Palautteen saajan voi rohkaista tekemään itsearviota. Aidossa vuorovaikutuksessa, jossa on luottamusta ja turvaa, tämä onnistuukin.

Myös jokerina koen tärkeäksi antaa palautetta katsojanäyttelijälle tietysti kiittäen suorituksesta ja rohkeudesta, sekä muuta yleisöä kannustusaplodeihin herätellen, mutta myös itsearviota pyytäen. Olen opetellut kysymään heti katsojanäyttelijän suorituksen jälkeen; ”*Miten sait mielestäsi perille sen, mitä aioit tehdä? Tuottiko se tulosta?*”

Kaikki mitä olen sanonut tässä luvussa hyvästä ryhmän ohjaajasta, voidaan mielestäni

soveltaa opettajan työnkuvaan. Opetustyö, jota teatteri-ilmaisun ohjaaja voi tehdä, on yleensä taiteen perusopetusta tai draama-, teatteri- ja ilmaisukasvatusta oppilaitoksissa tai harrastajakentällä.

Opettaminen ei minulle tarkoita sitä, että ajattelen kaatavani opetusta tyhjiin päihin, jotka joko ottavat tai eivät ota antamaan tietoa vastaan. Pikemminkin opettamisessa on minun mielestäni kyse tiedon tarjoamisesta molemmin suuntaisesti. Oppimistilanne on siis myös vuorovaikutuksellinen tapahtuma; minä opettajan roolissa voin yhtä aikaa oppia oppilailta kuin opettaa heille jotain uutta. Kuten ryhmäohjaaja opettajankin on hyvä olla selvillä siitä mikä on opetettavan ryhmän taso esimerkiksi ikään, draamalliseen kokemukseen ja opetettavaan aiheeseen perehtymiseen nähden. Mutta yhtä tärkeää on opettajanakin olla hereillä sen suhteen mitä mikä on ryhmän tarve. Opettajuuden ydin löytynee aidosta kiinnostuksesta – rakkaudesta - sekä oppilaita että totuutta kohtaan (Skinnari 2007, 22).

6.2 Teatteriohjaaja, perinteinen ja soveltavateatteri

Jo luvussa 5 tarkastelun alla ollutta forum-teatteri -projektia läpi viedessämme kävimme kahden ohjaajan välistä dialogia ohjaajantyöhön yleisesti liittyvistä kysymyksistä. Meissä heräsi kysymyksiä sekä ryhmän ohjaukseen että ohjaajan ja näyttelijöiden suhteeseen liittyen. Osa kysymyksistä on varmasti tuttuja jokaiselle joskus ohjaajantyötä tehneelle. Oman työn ja osaamisen kyseenalaistaminen on varmasti useimmiten tarpeenkin. Saattaa tietysti olla niinkin, että ohjaajan kokemuksen karttuessa kysymykset ohjaajan työstä vaihtuvat kun oma työskentelyote ja uskominen omaan tapaan tehdä vahvistuvat. Anne Bogart katsoo, että monet nuoret ohjaajat erehtyvät olettaessaan, että ohjaamisessa on kyse hallinnasta ja ohjeiden antamisesta muille joilla saa sitä mitä pyytää. Hän muistuttaa, että ohjaajan kuten kenen tahansa taiteilijan työ on intuitiivista. (Bogart, 2004, 95).

Meitä kuitenkin Lehtisen kanssa askarruttivat muun muassa seuraavat kysymykset; onko ohjaajalla oikeus ohjata valitsemallaan tavalla, sellaisella joka on hänelle luontainen? Vai

pitääkö ohjaajan yrittää löytää keino ohjata jokaista näyttelijää sellaisella tavalla, jonka näyttelijä kokee oikeaksi/ turvalliseksi/ hänelle toimivaksi? Entä jos näyttelijä haluaa purkaa jokaisen harjoituskerran yhteisellä keskustelulla ja ohjaaja ei katso sitä tarpeelliseksi, saako ohjaaja tehdä oman valintansa? Onko siitä enemmän hyötyä vai haittaa ryhmätyöskentelyn kannalta, jos hän niin tekee? Voiko näyttelijöitä vaatia mukautumaan ohjaajan ohjaustapoihin? Eivätkö ryhmän valitsevat työroolit ole sisäistettyjä, jos ohjaaja joutuu taistelemaan vallasta ohjatessaan?

Ohjaamamme forum-teatteriesitys, *anti-model*, oli teatterin kielellä aika perinteistä teatteria, eli me olimme tehneet käsikirjoituksen, jossa kohtaukset etenivät kronologisesti, siinä oli selkeät henkilöt ja dialogi ja hyvin vähän mitään teknisiä kikkailuja videomateriaalia tai muuta. Esitys oli aihepähtöinen ja forum-teatterin rakennetta kunnioittava, eli siinä oli protagonistia, antagonistia ja konflikti, jota ruvettiin ratkomaan interaktiossa. Vaikka forum-teatteriesitystä valmistetaankin pitkälti devising-tekniikalla ja jokaisen työryhmän osallistuminen prosessiin on tärkeää, meillä oli jo alussa sovittu selkeä roolijako; 2 ohjaajaa; Lehtinen ja minä, sekä 3 näyttelijää. Molemmat ohjaajat harjoittelisivat myös yhden henkilöroolin sekä jokeroinnin, ja vuorottelisivat sekä harjoituksissa että esityksissä näiden välillä. Tästä sovitusta jaosta huolimatta emme silti kokonaan välttyneet päätöksen tekoon ja valintoihin liittyneiltä valtakahnauksilta.

Luvussa 5 esittelin tarkemmin työnjakomme. Se kumpi meistä ohjaajista toimi harjoituskerralla jokerin roolissa toimi myös ohjaajana. Henkilöroolia tekevä toinen ohjaaja toimi tällöin apuohjaajan roolissa, kommentoiden tarpeen vaatiessa myös ohjaustilanteeseen. Kuten kuvasin luvussa 5, tämä jako toimi hyvin, koska meidän ohjaajien kesken vallitsi kunnioitus ja luottamus siihen, että toinen tietää, mitä tekee. Luottamuksen myötä meidän oli helppo sitoutua työnjakoon. Koimme Lehtisen kanssa, että ohjaajan yksinäisyys on kuitenkin jaettunakin olemassa. Olen siitä erimielistä kuin ohjaaja Lehtola, joka sanoo, ettei ole kyse ohjaajan yksinäisyydestä, vaan pelosta kun "pitää olla niiden kanssa" (Lehtola, 2003, 7). Pikemminkin yhdyn Pauliina Hulkon sanoihin, kun hän kuvaa, että työskentely on kommunikaatiota. Että esityksestä ei tosiaankaan tule

mitään, jos homma jää vain ohjaajan puolelle. (Hulkko, 2003, 8.)

Teatterin tekeminen on yhteistyötä ja se on myös ryhmätyötä, jossa on ryhmä ja ryhmän ohjaaja. Kommunikoinnin toimiminen on tärkeää. Näen kuitenkin, että koska ohjaaja ja näyttelijät kokevat harjoitustilanteet ikään kuin eri puolilta, on teatteri -ohjaajan uskallettava olla ”omalla tontillaan” yksin. Yksinäisyys liittyy vastuussa olemiseen, usein myös ehkä lopullisen ratkaisun valintaan annetuista mahdollisuuksista. Ohjaajan yksinäisyys on ”aikuisuutta”. Ohjaaja valitsee tapansa toimia, todennäköisesti hänelle luontaisella tavalla. Ohjaaja valitsee millaisia menetelmiä hän käyttää, miten hän houkuttelee näyttelijöitä antamaan enemmän ja tekemään parhaansa roolisuorituksissaan. Tämän hän saattaa tehdä hyvin intuitiivisesti; tunnustelemalla, aistimalla, sukeltamalla kohti mahdollisuuksia. Ohjaajan on myös osattava olla ”aikuinen” ja kestettävä ryhmässä tapahtuva kuohunta esimerkiksi juuri näiden valintojen suhteen, joita ohjaajan voi olla mahdotonta järkiperaisesti selittää tai perustella. Tämä ohjaajan yksinäisyys ei estä vuorovaikutukseen ja toimivaan kommunikointiin pyrkimistä, se on osa sitä.

Perinteisesti vastuu niistä valinnoista ja päätöksistä mitä tehdään lopullista esityksen muotoa etsittäessä, on ollut ohjaajalla; mitä otetaan pois, mitä jätetään. Poikkeus tähän sääntöön tapahtuu käytettäessä ryhmävetoista ohjaajuutta. Silloin on sovittava, miten ja missä määrin kaikkien täytyy saada äänensä kuuluviin. Päätöstasosta on vielä sovittava erikseen; kuka tekee lopullisen päätöksen ja vetää narut yhteen, vai miten se tehdään? Tärkeää devising- menetelmää tällä tavoin toteutettaessa onkin sopia riittävän selkeässä vaiheessa miten nämä päätöksen teon vaiheet edetään; ottaako joku yksin lopullisen vastuun vai äänestetäänkö? Jos tämä roolijako ei ole selvä alussa, kannattaa sopia missä vaiheessa se sitten tehdään. Viimeinen piste iin päälle laitetaan, kun sovitaan yhdessä myös se miten roolijako ilmoitetaan käsiohjelmassa. Jos kenenkään nimeä ei näy ainoana ohjaajan paikalla, eivät katsojatkaan sysää vastuuta tai kunniaa ohjaajuudesta yhden ihmisen harteille.

Miten tämä sitten liittyy jokerin työhön? Ensinnäkin; jokeri on yksin vastuussa

valinnoistaan. Hänen tehtävänsä on tarttua yleisön heittämiin palloihin, palauttaa kysymykset yleisölle ja kuunnella sitä. Ajallisesti on kuitenkin mahdotonta toteuttaa kaikkien esittämiä kaikkia kysymyksiä. On tehtävä valintoja; on houkuteltava yleisö päättämään valinnoista, vaikka äänestämällä. Jokerin on harjaannuttava näkemään kaikki ylös nostetut kädet ja kuulemaan kaikki toiveet ja ehdotukset, mutta hänen on myös harjaannuttava johtamaan tilannetta eteenpäin. Jokerinkin työssä on intuition pelattava. Jokerin on myös pysyttävä ”aikuisena” katsojien kuohuessa. Forum-teatteriesitys voi olla provosoiva ja katsojanäyttelijöissä voi syntyä hyvinkin jakaantuvia mielipiteitä ja tunnereaktioita siitä miten asiat näyttämöllä tulisi hoitaa. Jokerina toimiminen voi opettaa teatteriohjaajalle ainakin kuuntelun taitoa. Pyrkimys toimia jokerin kaltaisen innoittavana ja innostavana, vuorovaikutukseen pyrkivänä ja manipuloimattomana ohjaajana, ohjasi sitten ammattilaisten produktiota tai harrastajia, voi hävittää ainakin pelkoa ohjaajantyön yksinäisyyttä kohtaan. Pelkoa sitä kohtaan ”kun pitää olla niiden kanssa” (vrt. Lehtola edellinen sivu). Voi olla haasteellista yhdistää ryhmän ohjaajan taidot esityksen ohjaajan työhön kunnianhimoista teatteritaidetta tehdessä, mutta se on helpompaa, jos vuorovaikutuksellisesta työtavasta on tullut tuttu työskentelytapa jo opiskeluaikana.

Vastauksia tämän luvun alussa esitettyihin ohjaajantyötä pohtiviin kysymyksiin voi löytää jokerin työtä tutkimalla. Kysymystä voiko näyttelijöitä vaatia mukautumaan ohjaajan ohjaustapoihin voi tarkastella esimerkiksi sitä kautta, että miten vaatiminen tapahtuu? Voisiko se tapahtua tunnustelemalla, aistimalla, innostamalla, mukautumalla tai kuuntelemalla? Seremoniamestarina ja siltana näyttelijöiden ja katsomon välillä jokeri joutuu toisinaan tekemään kaikkea tätä pitääkseen forum-teatteri esityksen kasassa. Voisiko ohjaajan vaatiminen olla vaatimista siinä merkityksessä, kuin kättilöllä, joka vaatii synnyttäjää ponnistamaan? Jokerikin joutuu toimimaan kättilön lailla pyytäessään ihmisiltä ideoita. Kysymystä ryhmän valitsemista työrooleista ja siitä eivätkö ne ole sisäistettyjä, jos ohjaaja joutuu taistelemaan vallasta ohjatessaan, voi tarkastella kysymällä vastakysymyksen; millaisesta vallankäytöstä on kysymys? Miten ohjaajana valtaa käyttää? Onko se jyräämisen ja peloittelun kautta otettua valtaa vai perustuuko valta luottamukseen, joka on ansaittu. Forum-teatterin tekeminen on pitkälti valtasuhteiden ja vallankäytön

tutkimista. Sen kautta voi oppia ymmärtämään valtaa ja vallankäyttöä uudella tavalla ja näkemään uusia puolia, esimerkiksi piilotettua ja naamioitua vallankäyttöä. Vallankäytön ja valtasuhteiden ymmärtäminen on hyödyllistä koko elämää ajatellen, mutta väittäisin siitä olevan erityisesti hyötyä kaikenlaisia ryhmänohjaustilanteita ajatellen sekä myös teatteriohjaajan roolissa toimimiseen.

Ohjaajan tunnetilat tarttuvat näyttelijöihin, sanoo Saana Lavaste (Lavaste, 2006). Jos ohjaaja on hyvin hermostunut ja epävarma, mitä pelko usein aiheuttaa, ryhmän dynamiikasta todennäköisesti myös muodostuu epävarma ja hatara. Jos ohjaaja pelkää työryhmää, ryhmässä todennäköisesti alkaa herätä aggressioita. Ohjaajan hyvä mieli, virkeystila, hyväksyminen, huumori ja kaaoksen sietokyky ovat asioita, joita ohjaajan on hyvä tiedostaa itsessään. Miten hyväksyntä näkyy minussa? Millaisia viestejä annan ilman sanoja? Miten tartun tarjouksiin? Käytänkö verbejä, sanonko ohjeeni selkeästi? Kaikkea tätä joutuu miettimään ja treenaamaan jokerina toimiessaan. Näitä seikkoja olisi hyvä miettiä myös teatteriohjaajan roolista käsin. Kaikille katsojanäyttelijöille ei voi esittää kysymyksiä samalla äänenpainollakaan. Hyväksynnän täytyy näkyä ja kuulua; katsojanäyttelijälle on jätävä onnistunut ja hyvä olo hänen palatessaan katsomoon. Jos näin ei ole hänen noloutensa ja epävarmuutensa kasvaa katsomossa kulovalkean tavoin, eikä kohta ole mahdollista saada ketään toista korvaajaksi (katsojanäyttelijäksi). Sillä kukaan ei halua tulla nolatuksi. Se pelko meissä on kaikissa. Ohjaajan tule myös miettiä palautteen antamista; miten antaa, kuinka usein antaa ja antaako tasapuolisesti. Palaute on näyttelijälle oikeastaan elintärkeää; jos hän ei saa palautetta hän ei ole olemassa. Teatteriohjaajan ja näyttelijän välillä palaute on näkemistä ja kuulemista. Yhtä oikeaa ratkaisumallia tuskin on olemassa neuvoksi siihen miten usein tai missä tilanteissa palautetta antaa, mutta kuten edellisessä luvussa jo tuli todettua; tärkeää on suhteuttaa palaute siihen mikä on tarkoituksenmukaista. Silloin se palvelee sekä saajaa, että antajaa.

"Kuten kaikki ohjaajat hänkin näytteli myös ohjaajan roolia" (Bergman, 1987, 188). Kertoo Ingmar Bergman muistelmissaan ohjaaja kollegastaan, sanoen samalla mielestäni oleellisen ohjaajantyöstä, koskipa se sitten perinteistä taiteellista teatteria tai soveltavan

teatterin prosessia. Ohjaajalla on rooli, yhtäläillä kuin muillakin. Ohjaajanrooli. Se rooli on jokaisen ohjaajaksi ryhtyvän myös tiedostettava itsessään, katsottava peiliin ja mietittävä; millainen ohjaaja minä olen?

6.3 Pari sanaa pelosta ja sen kesyttämistä

“Joka kerta kun alan työstää uutta tuotantoa minuta tuntuu, että olen oman reviirini ulkopuolella; en tiedä mitään, en käsitä miten aloittaa ja olen varma, että jonkun uun pitäisi tehdä minun työni, jonkun itsevarman joka tietäisi mitä tehdä, jonkun todellisen ammattilaisen. Sanalla sanoen, olen kauhuissani.”

(Bogart, 2004, 94.)

Eikä Bogart ole ainoa teatteriohjaaja, joka tuntee pelkoa työssään. Useat ohjaajat kertovat tuntevansa pelkoa, tai olevansa suorastaan kauhuissaan harjoitusten alussa. Enemmän kuin ohjaaminen tai sen aloittaminen, minua pelotti jokerointi ensimmäisessä forum-teatteri proggiksessani.

Palapelin koe-esitysten lähentyessä keskustelumme jokeroinnista ja sen tutkiminen vanhoista muistiinpanoista Sirénin ohjaamalta lähiopetusjaksolta ja Boalin kirjoista tiivistyivät. Projektia ohjaava opettajamme Pitkänen kävi kanssamme pitkiä keskusteluja. Jokin jännitti silti niin mahdottomasti. Asiantuntijoiden epäusko ja hylkääminen? Yleisöön saapuvien rehtoreiden pelko? Ihmisten pelko?

Mitä pelko on? Miten erilaista se on miten samanlaista se on eri tilanteissa, eri rooleissa ja eri ihmisillä. Pelon käsitteessä olennaista on sen narratiivinen luonne. Pelätessä rakennetaan mielessä kertomus, jolla on onneton loppu. (Silde, 2003,10.)

Mistä minun pelkoni syntyy? Olen peruskouluajoista lähtien aina pelännyt enemmän itsenäni esiintymistä, esimerkiksi esitelmien pitäjänä, kuin roolissa esiintymistä esimerkiksi näytellessä mitä tahansa roolia näyttämöllä. Roolin olen kokenut suojana, “enhän se minä

ole, vaan rooli”. Olen voinut heittäytyä rooliin, kuin johonkin toiseen ulottuvuuteen, jolloin läsnäolonni koko tilanteessa on muuttunut toisenlaiseksi, kuin se on ilman roolia. Kokemukseni mukaan olen läsnä roolissa, mutten todellisuudessa. Kuitenkin olen osannut ennalta sovitut kuviot, vuorosanat ja asemoinnit, en siis ole voinut olla kokonaan olematta läsnä tilanteessakaan. Mistään transsista tai shamaanien henkiposessiosta ei ole varmasti myöskään ollut kysymys. Näytellessä kun ei tapahdu sitä, että menettäisi vastuun itsestään jollekin itsensä kautta toimivalle henkiolennolle, vaan tarkkaavaisuus ja itsensä tiedostaminen ovat aina läsnä, kuten Järvinen vertaa. (Järvinen, 2001, 95.) Ehkä kysymyksessä on harjoitusten ja hiomisen tuoma varmuus, jonka sisällä vapautunut läsnä oleva tunne roolissa pääsee syntymään näyttämöllä.

Roolin suojan puutteessa on syntynyt tunne toisten edessä seisomista. Paljouden, orpouden ja suojojattomuuden tunne voi liittyä tietysti harjoituksen puutteeseen ja hiomattomuuden tuomaan epävarmuuteen, mutta myös siihen mikä on ollut kokemukseni ympäröivästä elämästä ja vuorovaikutuksesta. Ollaanko esiintymistilanteissa vastatusten pikemminkin kuin yhdessä, rinnakkain? Eikö vuorovaikutuksentila ole yhteisen kokemista? Kohtaamista? Esiintymistilanne kestää virheitä ja sitä ettei kaikki menekään ”kuten kirjoitettu” kun siinä tapahtuu aito kohtaaminen. Silloin luodaan yhdessä uutta.

Kulttuuri, jossa olen kasvanut, ei ollut vahvasti yhteisöllinen, eikä peruskoulu, jossa olen saanut ensimmäisen koulutukseni, ollut oppimisympäristönä kovinkaan vuorovaikutuksellinen. Hyväksyntä on ollut ansaitsemisasia ja arvostelu kovaa, annettua, ei yhdessä mietittyä. Voisin lainata pelosta Juha Lehtolan sanoja:

Pelkään, että ”nyt kun mokaan tämän, niin kaikki halveksii mua, ne ihmiset jotka rakastaa mua, alkaa katsoa mua toisin silmin.” Pelkään, että ne pitävät minua laiskana ja idioottina, että menetän kaiken.”

(Lehtola, 2003, 8.)

Luulin, ettei tämä pelko ole minussa enää niin vahvana, kuin nuorempana, kunnes tuli aika valmistautua jokeroimaan *Palapeli*-esitystä. Miten näillä lähtökohdilla olla forum-teatterin jokerina rennosti ja hyvin voivasti läsnä; uskaltaa kohdata katsojanäyttelijät aidossa vuorovaikutuksessa ja pitäen samalla forum-teatteri esityksen kaikki langat käsissä. Miten

muistaa oleellinen, kuulla ja kiinnittää huomiota kaikkeen tarpeelliseen, miten heittää palloa yleisölle ja samalla ”johtaa seremoniaa”? Tätä pähkäilin *Palapeli*-projektin edetessä. Kunnes sitten eräänä päivänä toisaalla, eli ohjatessani draamatyöpajaa Tennispalatsin taidemuseolla tein havainnon, joka avasi minulle jotain jokeroinnista.

Huomasin, etten työpajaa ohjatessa tuntenut pelkoa lainkaan, vain lievää jännitystä siitä onnistunko saamaan ryhmän mukaan juttuun, onnistuvatko lämmittelyt, pysyvätkö asiat kasassa ja paja hanskassani niin sanotusti. Mutta mietin mikä muuttaa tämän kutkutus- tai pienen jännityksen peloksi kun mennään jokeroinnin puolelle, vaikka kyse on samankaltaisista onnistumisista tai epäonnistumisista. Havaitsin työpajaohjauksien keskellä, että tilanteessa vaadittava hetkeen heittäytyminen ja ”oikeiden” lankojen poimiminen on luottoasia. Vaikka joskus jännittää, on tilanteessa ollessa vain luotettava johonkin; omaan tarttumiskykyyn ja heittäytymiseen, aitoon vuorovaikutukseen ja yhdessä keksimiseen. Kysymykset ja jännityksen aiheet sekä onnistumisen ja epäonnistumisen kanssa tasapainoilu olivat samankaltaisia kuin jokerin rooliin harjoittellessa; tartunko oikeaan eteenpäin vievään vaihtoehtoon? Saanko kaikki mukaan? Saanko katsojanäyttelijän näyttämölle? Mitä jos hän kieltäytyy? / Saanko työpajalaisen tekemään mitä pyydän, näyttämään sen oivalluksensa tai luomansa hahmon muille, minkä uskaltaa näyttää kun vain minä katson?

Koska siis työpajaohjaajana en kokenut pelkoa, enkä jännittänyt osallistujia heidän kanssaan toimiessani, vaan nautin tästä yhteistyöstä suuresti, onnistuin samuuden tunnistettuani pääsemään pahimmasta pelostani myös jokerin roolia kohtaan. Toki olin edelleen kutkuttavan, innostuneen, jännittynyt sen haasteellisuuden edessä, mutta olin saanut varmuutta enkä kokenut enää kauhunsekaista mahdottomuuden ja totaalisen osaamattomuuden tunnetta.

Tässä kohtaa oli hyvä paikka palauttaa mieleen aiotun tehtävän pohjimmainen tavoite. Minulle se oli sekä työpajoissa että forum-teatterin teossa se, että kokemus olisi oikeasti mukaansa tempaava ja voimaannuttava kaikille läsnä oleville. Tällaisen kokemuksen mahdollistaisi vain aito kohtaaminen. Kohtaaminen tuossa hetkessä; ilman sinää ei ole

minää, eikä ole mahdollista kohdata itseään tai muita, saati uutta asiaa, ajattelutapaa tai tekemisen tai tuntemisen tapaa. Vuorovaikutustakin syntyy vain kohtaamisessa.

7 PÄÄTELMÄT

Elämme maailmassa, jossa ihmisiltä vaaditaan yhä enemmän jaksamista, suorittamista ja tuottamista. On helppoa alkaa tuntea itsensä välineeksi, joka on korvattavissa heti toisella, jos suoritus epäonnistuu. Ei ole oikeastaan ihme, jos huolestuttavan monilta katoaa elämisen merkityksellisyys ja sitä kautta mielekkyys. Vakava masennus ja yksinäisyys muuttuvat kansantaudeiksi, masennus on jo suurin syy työkyvyttömyyseläkkeen hakemiseen Suomessa. Yhteyden kokeminen ja kohtaava läsnäolo ovat vähenemässä sillä seurauksella, että ahdistus kasvaa. Mitä pieni teatteri-ilmaisun ohjaaja voi tehdä?

Vaikka ihmisen läsnäoloa korvataan yhä uusilla teknisillä tuotteilla, - lähes kaiken kaupassa käynnistä alkaen voi hoitaa näpyttelemällä näppäimistöä ja kohtaamiset on mahdollista hoitaa sähköpostilla ja tekstiviesteillä -, ihmiset etsiytyvät silti toistensa luo ja kaipaavat ja peräänkuuluttavat yhteisöllisyyttä. Teatterin tekeminen; soveltavat menetelmät yhä laajenevalla kentällä sosiaali- ja terveystalouden hankkeissa tai esimerkiksi työyhteisöjen kehittämishankkeissa sekä perinteisemmällä areenoilla teatteri- ja ilmaisukasvatuksen parissa ja harrastajakentällä, tarjoavat juuri sitä mistä on puute. Teatterin ja draaman tekeminen on yhteisöllistä tekemistä, toisten kohtaamista vuorovaikutuksellisissa tilanteissa, yhdessä kokemista ja luomista, eläytymistä, myötäelämisen kyvyn herättelemistä, oman arvon ja toisen ihmisen arvon havaitsemista. Kohtaamista. Eikä siihen tarvita huikeaa välineistöä tai kalliita näyttämöitä. Ympäri maailmaa toimivissa forum-teatteria tai sorrettujen teatteria tekevissä ryhmissä on oivallettu, ettei teatterin tekemiseen tarvita oikeastaan muuta kuin ihmisiä. Tavoiteltaessa voimakasta ja puhuttelevaa teatteria itse asiassa vähemmän voi olla enemmän; *Less can be more* (Cambell 1994, 63). Näen teatteri-ilmaisun ohjaajan roolin tulevan yhteiskunnassa yhä tärkeämmäksi. Enkä ole yksin ajatukseni kanssa, kaikki mahdollisuudet ovat olemassa jo nyt. Teatterin maailmassa työskentely on pyörimistä fiktion ja todellisuuden rajalla, satujen ja tarinoiden ja oikean elämän välillä. Kun muutamme maailmaa teatterissa, on vain muutaman askeleen päässä mahdollisuus, että muutamme eräänä päivänä maailmaa myös todellisuudessa.

Uskon, että maailma on vasta löytämässä draaman mahdollisuudet ja teatteri-ilmaisun ohjaaja sen ohjaajana on tulevaisuuden ammattinimike.
(Videnoja 2007, 36).

Ei kuitenkaan ole samantekevää millaisin eväin varustettu teatteri-ilmaisun ohjaaja esimerkiksi ilmaisutaidon opetuksesta koulussa vastaa. Teatteri-ilmaisun ohjaaja ei ole yhtä kuin se työ mitä hän tekee, vaan *miten* hän työtään tekee. Ollaan mielestäni hyvällä polulla, jos ohjaajalla on kykyä ja halua aitoon vuorovaikutukseen, innostamiseen ja kohtaavaan läsnäoloon.

Olen esitellyt tässä työssä miten laaja on se työkenttä mihin teatteri-ilmaisun ohjaaja voi sijoittua. Hän voi profiloitua tiettyihin tehtäviin ja kieltäytyä toisenlaisista. Ammatillista kehittymistä on myös taito ja rohkeus valita; usein aloittelevana ja innokkaana haluaa kokeilla kaikenlaista eikä toisaalta uskalla edes kieltäytyä tarjotuista mahdollisuuksista. Usein vasta myöhemmin, työkokemuksen ja oman osaamisen karttuessa syntyy oivalluksia siitä mikä on minun juttuni, millaisia vahvuuksia omaa, millaisesta työstä nauttii, mihin haluaa keskittyä ja minkä sulkee pois. On kuitenkin mahdollista tehdä teatteri-ilmaisun ohjaajan työtä mistä tahansa roolista käsin kuuntelevana ja kohtaavana ja vuorovaikutukseen pyrkivänä ohjaajana. Eikä tämä mielestäni ole millään lailla ristiriidassa taiteellisen kunnianhimon ja taiteeseen intohimolla sukeltamisen kanssa. Päinvastoin. Teatteriohjaaja Anne Bogart julistaa;

”Rakkaus, luottamus ja huumorintaju ovat työn pelastavat tekijät- luottamus työtovereihin ja luomistekoon harjoituksissa, rakkaus taiteeseen ja huumorintaju mahdollittoman tehtävän edessä.
(Bogart, 2004, 93).

Mielestäni rakkaudessa, luottamuksessa ja huumorissa on kysymys juuri vuorovaikutuksesta ja kuuntelusta.

Kokemus jokerin roolista ja jokerin toiminnan ymmärtäminen auttaa mielestäni kasvattamaan kykyä vuorovaikutukseen ja kuunteluun ohjaajan työssä. Tämän opinnäytetyön kirjoittamisen myötä olen tullut yhä vakuuttuneemmaksi siitä, että oma kokemukseni jokeroinnista on toiminut tärkeänä osana ammatillista kehittymistäni kohti

sellaista teatteri-ilmaisun ohjaajuutta, joksi haluan profiloitua. Oivallukseni työpajaohjaajan roolin ja jokerin roolin samanlaisista piirteistä viitoitti minulle tietä ymmärrykseen siitä mikä on minulle tärkeää tästä ammatista käsin. Kuten edellisessä luvussa kerroin, tavoitteeni on välittää oikeasti mukaansa tempaava ja voimaannuttava kokemus kaikille läsnäolijoille, ohjasin sitten työpajaa, esitykseen tähtäävää teatteriprojektia, tai toimin jokerina forum-teatterissa.

Teatteri-ilmaisun ohjaajaopiskelija voi hankkia itselleen pohjatietoutta tutkimalla jokerin ja forum-teatterin kehittäjän, Boalin ajatuksia ja testaamalla joitain Boalin harjoituksista ja ohjeista jokerille. Suosittelen kuitenkin myös rohkeasti tarttumaan jokerin viittaan ja kokeilemaan sitä itselleen. En väitä, ettei olisi muitakin mahdollisuuksia kehittää itsessään vuorovaikutuksen, kuuntelun, innostamisen ja kohtaavan läsnäolon kykyä, esimerkiksi työssä oppimalla tai ryhmäprosesseja tutkimalla, mutta tehokas, nopea ja rikas oppimisen reitti on mielestäni jokerin roolissa toimiminen.

Vaikka toivoisinkin voivani ohjata ilmaisutaitoa tai draamaa, jotta siitä olisi mahdollista saada voimavaroja elämään, en kuitenkaan ole sekoittamassa teatteri-ilmaisun ohjaajan ammatti-identiteettiäni terapeutin työhön. En tahdo tehdä terapeutin, vaan teatteri-ilmaisun ohjaajan töitä. Teatteri-ilmaisun ohjaaja tekee kuitenkin lähes aina töitä ihmisten kanssa. Ihmisten kanssa toimiessa on mielestäni aina mahdollisuus toimia joko niin, että työskentely on voimauttavaa tai sitten niin, että se syö voimia ja lamaannuttaa. Me kaikki ihmiset tarvitsemme myönteisiä ja positiivisia kokemuksia itsestämme kasvaaksemme ihmisinä. Ilman sinää ei ole minää ja me tarvitsemme myönteisiä kokemuksia myös tästä kohtaamisesta sekä kaksin että ryhmässä. Kuten luvussa 6.1 jo totesin, ryhmän ohjaajan rooli on mielestäni teatteri-ilmaisun ohjaajan tärkeä rooli. Ohjaaja on hyvin pitkälle vastuussa siitä, tuleeko ryhmästä positiivinen vai negatiivinen kokemus läsnäolijoille. Turvan ja luottamuksen kokemus ryhmässä synnyttää mahdollisuuksia liittymiseen, yhteen kuulumiseen, luovuuden kehittymiseen ja voimautumiseen. Negatiivisia kokemuksia ryhmässä olemisesta ja toisiin liittymisestä voivat aiheuttaa tilanteet, jossa ei nähdä eikä kuulla toista. Tunne, joka seuraa tällaista kokemusta voi olla torjutuksi tulemisen tunne, joka voi kasvaa hylätyksi tulemisen tunteeksi tai eriarvoisuuden kokemukseksi. Vääristynyt kilpailu tai kangistava hierarkisuus voi toimia ryhmässä tällaisten tunnekokemusten

seurauksena. Negatiiviset kokemukset sammuttavat meissä iloa ja innostusta toimia vapautuneesti ja lamaannuttavat meitä. Ne lannistavat halua etsiä ja löytää asioita yhdessä ja kangistavat vapaata luovuuden virtaa. Myönteisten ja positiivisten kokemusten mahdollistaminen voi loppujen lopuksi olla pienistä asioista kiinni. Ohjaaja voi vaikuttaa myönteisen ilmapiirin syntymiseen niinkin pienin teoin, kuin esimerkiksi jakamalla katsekontaktin tasan kaikkien ryhmäläisten kesken. Kukaan ei jää silloin piirin ulkopuolelle ja tule hylätyksi, eikä epätasa-arvoista hierarkiaa pääse muodostumaan.

Olen samaa mieltä, kuin Videnojan kanssa, että draamaohjaajan olisi hyvä olla tietoinen hallitsemastaan vallasta ja siitä, mitä saattaa teettämillään harjoituksilla ja tekemillään valinnoilla nostaa esiin (Videnoja 2007, 31). Koska en kuitenkaan ajattele itseäni terapeutina, en ymmärrä pelkoa liian pitkälle tai syvälle menemisestä siinä mielessä, ettemme koskaan voi tietää mitä harjoitteet nostavat ihmisistä esiin. Me ihmiset olemme erilaisilla tasapainossa mielemme ja fysiikkamme kanssa. Kaikkien kunnioitus lähtökohtaisesti sellaisina kuin he ovat ja kuuntelu on juuri siksikin ensiarvoisen tärkeää. Olen sitä mieltä, että mikäli todella ollaan aidossa vuorovaikutuksessa, ryhmässä tapahtuu syvälle menemistä vain sen verran kun ryhmä on valmis. Ohjaajan ei ole tarvetta pelätä, että tapahtuu jotain hallitsematonta, kun hänen otteensa ryhmään ja yhdessä tekemiseen on kuunteleva ja vastaanottava. Ryhmä on vahvempi kuin kukaan sen jäsen yksin ja ryhmä kantaa, mikäli sen jäsenillä on turvallinen olla. Aidossa kohtaamisessa toteutuu myös toisten rajojen kunnioitus ja ohjaajankin on turvallista olla.

Haluan myös tehdä jatkossakin forum-teatteria ja toimia jokerina Boalin kehittämässä muodossa. Jokeri on, kuten jo on tullut todettua, Boalin kehittämä forum-teatterin ohjaaja, seremoniamestari ja välittäjä. Tahdon kehittyä jokerin työssä ja forum-teatterin tekemisessä, sillä saan siitä pinnan jota vasten voin toteuttaa perustavoitettani teatterin tekemisessä. Forum-teatterista löytyy myös yksi mahdollisuus siihen, että työ teatterin parissa voisi olla yhteiskunnallisesti merkittävää myös tänään tämännäköisessä maailmassa, kuten se on ollut useassa kohtaa läpi historian. Yhteisön voimauttaminen on forum-teatterin luonteen mukaista. Forum-teatterissa ei yritetä löytää ongelmiin yhtä oikeaa ratkaisua. Tärkeintä siinä on se, että useita ratkaisuja kokeillaan ja nähdään, että on monia tapoja toimia, ei vain yhtä tai kahta, huonoa ja hyvää. Tässä piilee forum-teatterin voimauttava

vaikutus. Boalin sanoja lainatakseni, en halua, että ihmiset käyttävät teatterin tekemistä siihen, ettei heidän tarvitse tehdä tekoja oikeassa elämässä. Pyrin omalla työlläni jakamaan välineitä oikeassa elämässä toimimiseen ja siinä paremmin voimiseen.

Olen tämän opinnäytetyön kautta kertonut miksi tahdon toimia teatterin parissa ja millainen on minun ammatti-identiteettini tällä hetkellä. Toimiessani jokerina, ryhmänohjaajana, työpajaohjaajana, opettajana, esityksen ohjaajana tai työyhteisön kehittäjänä minulla on sama työkalupakki mukana. Pakissa on ”jokerin viitta” ja eri osastoja, joista työkalut voi valita jokaisen tehtävän mukaan erikseen. Työskentely ja työllistymistä kohti pyrkiminen teatteri-ilmaisun ohjaajana jatkuu. Rohkaistun Bogartin sanoista;

”Älä oleta, että sinulla on oltava jotkut määrätyt olosuhteet tehdäksesi parhaan työsi. Työskentele sen kanssa mitä sinulla on juuri nyt. Älä odota kypsyyttä tai oivallusta tai viisautta. Se mitä teet nyt, mitä saat tehtyä nykyisistä olosuhteistasi, määrää tulevien yritystesi laadun ja laajuuden.”

(Bogart, 2004, 163.)

LÄHTEET

Julkaisut:

Bergman, Ingmar 1987. *Laterna Magica*. Wsoy, Juva 1988

Boal, Augusto 2002. *Games for Actors and Non-Actors, Second Edition*, Routledge, London

Boal, Augusto 1979. *Theater of the Oppressed*, Pluto Press, London

Bogart, Anne 2004. *Ohjaaja valmistautuu, Seitsemän kirjoitusta taiteesta ja teatterista Teatterikorkeakoulu ja Like*, Helsinki

Cambell, Alistair 1994. *Re-inventing the Wheel*. In collection eds. Mary Schutzman & Jan Cohen-Cruz. *Playing Boal*. Routledge, London

Johnstone, Keith 1979. *Impro*. Faber and Faber, Uk

Järvinen, Heli 2001. *Samanistinen rituaali performanssina*, Tampereen yliopisto pro gradu-työ, [www dokumentti] www.tutkielmat.uta.fi 12.5.2008

Koskenniemi, Pieta 2007. *Osallistava teatteri Devising ja muita merkillisyyksiä*, Opintokeskus kansalaisfoorumi, Vantaa

Spry, Lib 1994. *Structures of Power*. In collection eds. Mary Schutzman & Jan Cohen-Cruz. *Playing Boal*. Routledge, London

Rusanen, Soile 2005. *Osallistavan teatterin lajeista*. Teoksessa toim. Korhonen, Pekka ja Airaksinen, Raija Hyvä Hankaus, Teatterikorkeakoulun julkaisusarja, Vaajakoski

Schechner, Richard 2002. *Performance Studies An introduction*. Routledge, London

Silde, Marja 2003. *Teatterilehti* 6/03 4-12

Skinnari, Simo 2007. *Pedagoginen rakkaus*. PS-kustannus, Ws Bookwell oy, Juva

Skinnari, Simo 2008. *Elämänkoulu-oppimaan oppimisesta kasvamaan kasvamiseen*. PS-kustannus, Ws Bookwell oy, Juva

Videnoja, Emmi 2007, *Teatteri-ilmaisun ohjaajan ammattitaito – Mitä se on?* Stadia, esittävän taiteen koulutusohjelman opinnäytetyö [www dokumentti] <http://urn.fi/URN:NBN:fi:stadia-1178559312-5> 28.8.2008

Painamattomat lähteet:

Lavaste, Saana 2006. Ohjaajantyön perusteet, Stadia. Luentomuistiinpanot, painamaton lähde, opinnäytetyön tekijän hallussa

Louhija, Marja 2008. Opinnäyteseminaari, Stadia. Luentomuistiinpanot, painamaton lähde, opinnäytetyön tekijän hallussa

Ketonen, Päivi 2007. Vuorovaikutusryhmän ohjauksessa, Stadia. Luentomuistiinpanot, painamaton lähde, opinnäytetyön tekijän hallussa

Rusanen, Soile 2007. Vuorovaikutusryhmän ohjauksessa, Stadia. Luentomuistiinpanot, painamaton lähde, opinnäytetyön tekijän hallussa

Verkkolähteet:

Koulutus [www.dokumentti]
www.stadia/opiskelu/kulpa/esittavataide/aikuiskoulutus/tio.asp 23.11.2006

Koulutus, Metropolia [www.dokumentti]
www.metropolia.fi/koulutustarjonta/kulttuuriala/esittava_taide/ 2.10.2008

Monipuoliset valmiudet [www.dokumentti] www.opintoluotsi.fi 24.4.2008

Suuntautumisvaihtoehdot [www.dokumentti]
www.stadia/opiskelu/kulpa/esittavataide/aikuiskoulutus/tio.asp 24.4.2008

Kaste [www.dokumentti] www.evl.fi 2.5.2008

Agavu, Kofi 2007. The Communal Ethos in African performance: Ritual, Narrative and Music among the Northern Ewe [www.dokumentti] www.sibetrans.com 2.5.2008

ELÄVÄT KUVAT DRAAMAMATKA SUOMALAISEEN VALOKUVAAN
TYÖPAJAN RUNKO SUUNNITELMAA

1. osa; ensimmäinen paja koululla 1 1/2h

Tarkoituksena tutustua draamatyöskentelyyn ja aiheeseen; tutkia kuvan sommittelua ja rajausta ja tehdä havaintoja.

Lämppärit

Lämppärireikit ovat jään murto ja mahdollisuus tähän hetkeen pysähtymiseen. Leikit ovat samalla sekä työtapaan tutustuminen, että turvan ja luottamuksen synnyttämistä. Toisaalta ne ovat aiheeseen ohjaamista, toisaalta ryhmästä nousevan aiheen haistelua. Leikeillä saadaan ryhmädynamiikka virtaamaan, madalletaan aloituskynnystä ja herätetään jokaisessa työpajalaisessa hyväksytyksi tulemisen kokemus. Aloitus piirissä. Piiri on aloitusmuotona tasapuolinen, jokainen saa saman mahdollisuuden esittäytymiseen. Jokaisen nimen kuuleminen on tärkeää.

Leikkejä, lämpäreitä:

- maadottavia
- yhteispeliä lisääviä
- luottamusharjoituksia
- nollausharjoituksia
- siltaharjoituksia
- jakautuminen ryhmiin; viisi päätä, 20 sormeaa... 12 jalkaparia;

tarkoituksena päätyä kahteen yhtä suureen ryhmään

Työskentely kahdessa ryhmässä

Istutaan lattialle piiriin. Keskelle on levitetty valokuvia, esimerkiksi kopioita näyttelyssä kuvatuista kuvista. Jokainen saa valita mieleisensä. Käydään läpi jokaisen kuva, saa sanoa muutamalla sanalla miksi valitsi juuri sen. Keskustelua. Tavoitteena herätellä katsomaan kuvaa ja muodostamaan sen perusteella omia näkemyksiä sanalliseksi ilmaisuksi.

- Löydätkö kuvasta jotain tuttua, samaa kuin omasta elämästäsi tai ympäristöstäsi? Vai jotain ihan outoa ja verasta?

- Kuka olisit, jos olisit kuvassa? / Missä olisit mieluiten kuvan maisemassa?
- Millainen tunnelma, millainen olo sinulla olisi kuvassa? Mitä ajatuksia sinulla on kuvaushetkellä?
- Mitä tuoksua, ääniä kuvassa on?
- Haluaisitko sanoa jotain jollekin kuvassa olevalle? Mitä?
- Mitä tämä kuva kertoo suomalaisuudesta?

Löydetäänkö yhdessä kuvista yhteneväisyyksiä, yhteen sopivuutta tai vastakkaisuuksia?

Millaista vuoropuhelua kuvat käyvät keskenään? Millaisia löytöjä tehdään?

Jatkossa voidaan toimia vaikka jollain näistä tavoista 1- 7 tai sitten varioimalla jotain tai useampia:

1) Pyritään löytämään kolmen neljän kuvan yhteyksiä, vuoropuhelua, ristiriitoja. Voidaan jatkaa työskentelyä esim muodostamalla tämän perusteella pienryhmät; kolmen, neljän hengen ryhmiä. Tutkitaan ryhmissä:

- Mikä yhteys kuvien ihmisillä ja asioilla voisi olla toisiinsa? Yhtäläisyyksiä voidaan kuvailla kiteyttäen muutamaana sanaan, jotka kirjoitetaan ylös. Esim. KESÄ, ARKI, KIIRE, MUMMO, LIIKE, RAKKAUS... Voidaan alkaa tehdä patsastyöskentelyä, esim. tekemällä patsaaksi kuvista löydetty yhteys, se joka mahdollisesti jo on kirjoitettu paperille esim. KIIRE.
- Mikä on kuvausjärjestys, mikä on kuvattu ensin, mikä viimeiseksi? Ja mitä tapahtuu kuvien välissä? Tehdään patsaaksi kuvien väliset tapahtumat tai esim siten, että valitaan yksi kuva/ryhmä ja tehdään siitä patsas 10 vuotta sitten, nyt ja 10 vuotta kuvan oton jälkeen.
- Päänäät, ajatusäänet, hotseat (pyydetään yksi kuvan henkilö tarkasteltavaksi ja kysellään häneltä), improttuja kohtauksia, runoja, mainoksia, manifestia...
- Pohdinta: mitä me nyt olemme löytäneet suomalaisuudesta, Suomesta? Mikä tarina tästä syntyy?

2) Tai katsotaan kuvia ja mietitään kaikki yhdessä yhdestä kuvasta lähteviä ajatuksia.

- Rakennetaan kuva tilaan, keskitytään joihinkin kuvan henkilöihin tai kaikkiin
- Mietitään mitä on tapahtunut juuri ennen kuvan ottoa, mitä sen jälkeen
- Liikutaan kohti kuvanottohetkeä kunnes ohjaaja huutaa still! Jähmetytään paikalle kuvapatsaaksi. Tutkitaan tulosta.
- Pohdinta: Millaisesta Suomesta rakentamamme kuva kertoo?
- Päänäät, ajatusäänet, hotseat . Pyydetään yksi kuvan henkilö tarkasteltavaksi ja kysellään häneltä

3) Tarkastellaan kuvan rajausta ” valokuvaamalla” , käyttäen esim pahvista leikattuja kuvanraameja jokainen vuorotellen. Toiset tekee patsaita/ elävää konetta/ muotokuvahahmoja...

4) Otetaan kuvia digikameralla; jokainen saa ottaa ainakin yhden kuvan

5) kerrotaan sana kerrallaan /lausen kerrallaan tarinaa kuvasta

6) tehdään äänimaisemaa ja tarinaa kuvasta

7) sadutus kuvasta

Lopuksi palataan kaikki yhteen, tehdään ehkä – jos aikaa jää- toisille pieni näyte siitä mitä on tehty pienryhmissä.

Tekstariviesti-palautteet (kirjoitusta tekstari pohjalle, jokainen tsekseen)

Tekstarit jää ohjaajille.

2. osa museolla näyttelyssä 1 1/2h

1) Lämppärit

2) Lähdetään kiertämään näyttelyä ryhmissä. Käydään katsomassa muutama kuva, ainakin ne mitä käsiteltiin viimeksi. Keksitään lisää tarinaa toisista kuvista, sadutusta, äänimaisemnia, sana kerrallaan tarinoita, hot seattia... samoja ja myös eriharjoituksia kuin viimeksi ryhmän kanssa tehtiin

3) Palataan studiotilaan yhdessä, katsotaan edellisellä kerralla kuvatut kuvat videotykillä, keksitään juttua niistä, keskustelua, sanakerrallaan tarinaa, mainoslauseita, manifesteja, runoja...

4) Lopuksi; Lähtiessä jokainen saa oman ryhmänsä kuvasta printin ja kiitokset

ELÄVÄT KUVAT DRAAMAMATKA SUOMALASEEN VALOKUVAAN
HARJOITUKSIA

Maadoittavat harjoitukset

- taputukset ja tömistelyt ringissä
- lapsyn lähetys
- kuuntelu ja keskittyminen

Yhteispeliä ja yhteisyyttä lisäävät harjoitukset

- swish, boing, bäng
- numerot 1-20
- tule
- yhdessä keksitty tarina esim.sana kerrallaan
- laiva on lastattu

Luottamus-harjoitukset

- tule
- emo+pikkulintu

Nollaus-harjoitukset

- kani kani
- norsu, palmu, gorilla+variaatiot
- karpäsestä härkänen (4. ihminen)
- mafioso
- ilme kiertää ringissä

Siltaharjoitukset (aiheeseen johdattavat)

Elävät kuvat draamatyöpajassa käytettiin kuvamateriaalia, joka oli esillä printteinä / esillä oikeassa muodossaan näyttelytilassa

- pari kuljetus, sokkona kuvan luo, kerronta kuvasta
- valitse kuva; perustelut ja pohdintaa, kysymyksiä, tunnelmia
- Kuka tai mikä kuvassa olevista ihmisistä/asioista olisit?
- Jos menisit kuvaan, mitä sanoisit ja kenelle?
- Jos menisit kuvaan, mitä tekisit ja kuka olisit?
- Millaisia ääniä kuulet?
- Mitä kuvan rajatun pinnan ulkopuolella on?
- Mitä on tapahtunut ennen/jälkeen kuvanottohetken?

PALAPELI
Forum-teatterinäytelmä

HENKILÖT:

protagonisti: uusi ope SAIJA Holopainen
pääantagonisti: vanhempi, kunnanvaltuutettu Carola Vilén
muut antagonistit: REHTORI Paula Irmeli Salonen
laaja-alainen ERITYISOPE: Heli Jokinen
pipopää: Linda Vilén 14v.

Tapahtuu kuvitteellisella Kilimäen koululla jossain päin Suomea

I kohtaus

SAIJA: Huomenta! Kuka ottaa kahvia? (keittää kahvia rauhassa)

ERITYISOPE: Mulle ei kiitos mä juon vain vihreätä teetä.

REHTORI: Huomenta, Saija! Joo kiitos otan mielellään!
(huikkaa ovelta, kiire, vaihtaa vaatteita sauvoja yms)

SAIJA: Rehtori näyttää asuvan tuolla huoneessaan. Käyköhän se edes viikonloppuisin kotona?
hah hah (erityisope ja ope nauravat yhdessä)

REHTORI: (tuo kädessään pullan ja servietit, leikkaa pullaa tarjolle yms yms toimintaa Karolaa varten) Olette ihan oikeassa! Liian kiirettä pitää!
Saija, kuules, sulla on nyt takana todella lupaavat kaksi kuukautta. Jatkat samaan malliin vaan...mutta yhtä asiaa todella ihmettelen...

SAIJA: No?

REHTORI: Miten ihmeessä olet saanut työtökin innostumaan matematiikasta? Luokallasi olevan Lehtosen äiti, Marjatta soitti aamulla ja kiitteli minua maasta taivaaseen loistavasta opettajavalinnasta!

SAIJA: kyllä nyt lähtee viikko hyvin käyntiin. Opiskelin Jyväskylässä myös draamamenetelmiä ja olen alusta asti soveltanut...

ERITYISOPE: Saa vain jatkossa nähdä, että tuleeko kiire suorittaa kaikki vaadittava, jos menee paljonkin työaika leikkimiseen.

SAIJA: Kyllä se on ihan täysipainoista opetusta...

ERITYISOPE: Totta kai.. (tauko) Laaja-alaisena erityisopettajana sitä harvoin vaan saa kiitosta; työ on niin rankaa, perheiden ja lasten ongelmat kasautuu ja siinä on enää turha ihmetellä, että muna vai kana..

REHTORI: no niin, ”07-liikenteessä” -kilpailuhankkeen materiaali on nyt vihdoinkin kasassa. Tässä koko materiaali (laittaa pöydälle)

ERITYISOPE: Tää tarvii varmasti vähän muokkausta, että saadaan nuorillekin uppoavaa tekstiä!

REHTORI: Niin tarvitsee. Nyt pitäisi kiireen vilkkaan ideoida jotain!

SAIJA: Mistä tässä on oikein kyse?

REHTORI: Varmasti olet Saija pyöräilevänä ihmisenä huomannut, että meiltä puuttuu kevyen liikenteen väylät tästä läheltä. Ja me tarvitaan liikennevalot tuohon risteykseen, sellaiset missä on uudenlaista tekniikkaa; pidennetty vihreä. Ja kunnan pyörätiet ajatellen mopoilijoidenkin turvallisuutta.

SAIJA: (lukee esitteistä) Jalankulkijan kokema turvallisuudentunne syntyy seuraavista tekijöistä: koettu liikenneturvallisuus, koettu ulkoisten olosuhteiden pelko, sosiaalinen turvallisuus ja turvallisuudentunne...

(replan aikana Karola sisään, nyökkäys-tervehdys rehtorille)

KAROLA: Aivan!!! jalankulun ja pyöräliikenteen esteettömyys on myös tärkeä laatutekijä! Huomenta! (reksi juoksee hänelle kahvin käteen)

reksi+erkka: HUOMENTA!

SAIJA: (nousee esittäytyekseen) Hei me ei ollakaan vielä tavattu. Saija Holopainen...

KAROLA: (rehtorille) Uusi matematiikan opettaja? (Saijalle) Onpa hauska tavata. Meidän Linda onkin maininnut. Minä Olen Karola Vilén ja tämän 07-liikenteessä kilpailuhankkeen pääkoordinaattori.

REHTORI(painottaa titteleitä) : Karola on myös koulumme johtokunnan puheenjohtaja ja istuu toista kautta kunnanvaltuustossa. Karola toimii myös useissa paikallistason järjestöjen hallituksissa ja johtokunnissa...

KAROLA: No kaikenlaista pikku puuhaa pitää olla, että pysyy virkeänä.

SAIJA: Millainen kilpailu tämä 07-liikenteessä on?

KAROLA: Kunnan taloudellinen tilanne sallii yhden mittavan liikenneturvallisuuden kehittämistoimenpiteen 2008-2010. Ja koska on pyrittävä tasapuolisuuteen niin...

SAIJA: voiko turvallisuuskin olla rahasta kiinni?

KAROLA: kun täällä on kaksi suurta yläastetta, täytyy olla tasapuolinen. Kunnanisätkin saatiin innostumaan, kun hanke nimettiin liikenneturvallisuuskilpailuksi.

REHTORI: Tietysti me vastuutamme myös nuoria. Tarkoitus on keksiä erilaisia tapoja yhdistää 07-liikenteessä osaksi opetusta. Siihen tätä materiaalia pitäisi todella saada vähän muokattua, kuten Heli tuossa sanoi aiemmin.

SAIJA: 07 liikenteessä, 007 liikenteessä... liikenne on nykyään niin vaativaa, että täytyy olla Bond. James Bond, salainen agentti selvittääkseen siitä! Mähän voisin kehittää matematiikan yhteyteen salaisen agentin ja yhdistää matematiikkaa draamaa ja liikennekasvatusta. (Saija alkaa intoilla)

REHTORI: Meidän Saijalta tulee aina hyviä ideoita! (kehuen itseään oikeasti)

KAROLA: Kaikki apu on varmasti tarpeen. Kaikkien teidän apu.

REHTORI: Miltä kilpailutilanne näyttää tänään meidän koulun kannalta?

KAROLA: Toimelan yläaste on tietenkin tämän Kilimäen yläasteen kanssa samalla viivalla.(vilkaisee kelloaan) Jaahas (katsoo rehtoria) anteeksi, mutta tarvitsen koko materiaalin mukaan palaveriin...(odottaa, että SAIJA tuo paperit)

SAIJA: Voi anteeksi, innostuin niin kamalasti tästä. Autan todella mielelläni! Tämä on mahtava projekti.

KAROLA: (Karola kävelee pois katsomatta Saijaan) Kiitos. Kuten sanoin jo aikaisemmin, kaikkien apu on varmasti tarpeen.
(poistuvat reksin huoneeseen)

SAIJA: (innoissaan luonnoksistaan) Koettu liikenneturvallisuus, koettu ulkoisten olosuhteiden pelko, sosiaalinen turvallisuus ja turvallisuuden tunne..my name is Bond..James BOND..

ERITYISOPE: Kuule. Mites sulla on mennyt nyt tää alku sen uuden luokan kanssa?

SAIJA: Ai miten niin?

ERITYISOPE:Ettei mitään.. ihmeellistä...ongelmaa? Niinku yhtään?

SAIJA: eeh? Ei ... mitä sä tarkoitat?

ERITYISOPE: No mun piti sanoa sulle vielä yks juttu. Kun sun luokalla on se TON tyttö..

SAIJA: Häh.Siis kenen? Mitä sä tarkoitat?

ERITYISOPE: No se Linda. kun sillä ei ole reppanalla mitään muuta turvaa just nyt kuin se takkinsa, vaikkei uskois... (puhelin soi taskussa) Haloo? Joo.. kuule odotatko vähän?

SAIJA: Mikä takki mitä sää tarkoitat?

ERITYISOPE: (SAIJALLE suputtaen) Että anna sen pitää se takki päällä. Kyll se siitä. Kaikki menee ihan hyvin.

SAIJA: siis mitä..??

ERITYISOPE: Että se siitä takista vaan. Kuule mun on ihan pakko ottaa tää puhelu nyt. Haloo? Joo kuule tulossa ollaan... (poistuu).

KOULUN KELLO PIRISEE

II kohta: Takin repeäminen

OPE: Halusin, että jäät koulun jälkeen tekemään nämä puuttuvat matematiikan tehtävät.

LINDA: Nää on ihan helppoja.

OPE: Niin, olet lahjakas tyttö.

(tauko)

tämä on vain seurausta siitä, että et enää tee kotitehtäviäsi...

LINDA: -

OPE: Halusin kyllä muutenkin jutella kanssasi ihan kaikessa rauhassa.

LINDA: -

OPE: Saanko mä kysyä sulta jotain... ihan suoraan

...mitä sulle Linda kuuluu...mä haluisin tietää...voinko mä tehdä hyväksesi jotain...?

LINDA: niinku muka mitä?

OPE: se riippuu asiasta, mutta mä lupaan auttaa. Lupaan.

REKSI: Ulos, ulos kaikki ulos (pilli). Ei ulkovaatteita luokkahuoneisiin! Koulun järjestyssäännöt on tehty noudattamista varten!

OPE: tää on kyllä nyt mun vikani, kun...

REHTORI: (opelle) Ulkovaatteet kuuluvat naulakkoon! (poistuu) Hei haloo te siellä! asiaton oleskelu sisätiloissa on ehdottomasti kielletty. Kylmää ilmaa ei ole olemassakaan, se on pukeutumiskysymys. Ulos, ulos, kaikki ulos...

OPE: mihin me jäätiinkään...

LINDA: (opettaja tulee liian lähelle) Näpit irti! (Linda syöksyy ulos, takki repeytyy)

OPE: Anteeksi, se oli vahinko. Mä kyllä korvaan sun takin!

III kohtaus: Takin repeäminen käsitellään (opettajanhuone)
Paikalla SAIJA ja Heli

OPE: Mutta sähän neuvoit, että anna sen pitää se takki päällä...

ERITYISOPE: Meillä oli keväällä sellainen koulutus, joka käsitteli nuorten turvattomuuden tunnetta. Jotkut oppilaat verhoutuvat ikään kuin turvavaatteisiin. Toisten on vaikea luopua jostakin piposta tai takista, kun kokee itsensä heti niin suojattomaksi.

OPE: Mä ymmärsin, että Lindasta pitää olla huolissaan.

ERITYISOPE: (nauraa) Et kai sä nyt syytä mua mistään? Tästä ammatista käsin mä saan kuulla näistä oppilaista kaikenlaista, mitä en tietenkään voi paljastaa. Enhän mä nyt sitä tarkoittanut, että menet yksin leikkimään jotain pikkupsykologia siihen...

REHTORI: Minä olen juuri saanut Karola Vileniltä sähköpostia, luojan kiitos ystävällisessä hengessä. 07 liikenteessä ei saa vaarantua miltään osin.

OPE: Olen tosi pahoillani tästä sotkusta, mutta olen huolissani Lindasta.

REHTORI: Kyllä se silmä siitä kouliintuu, voin luvata. Opettajan ammattiin kasvetaan läpi elämän.

ERITYISOPE: Tekis mieli joskus sanoa näille pennuille, että kuulkaas minäkin olen masentunut marraskuun puolivälissä.

REKSI: Nyt vaan selvät sävelet jatkossa, että voitetaan 07 liikenteessä meidän koulun hyväksi. Karola on meille korvaamaton.

ERITYISOPE: Meidän koulu tukee aina opettajia. Pulaan ei jätetä, jos vastassa on hankalia vanhempia.

REHTORI: Mutta nythän ei ole siitä kysymys. Revenneestä takista pitää vielä neuvotella Karolan kanssa, sitten kaikki on kunnossa (Karola saapuu, kokous pian alkamassa).

KAROLA: Aurinkoista huomenta kaikille tasapuolisesti! (ope ei ehdi vast., juo kahvia) no mutta huomenta SEIJA Holopainen.

OPE: Anteeksi nimeni on SAIJA ja hyvää huomenta.

KAROLA: Kuule SEIJA, uskallappas ensi kerralla tulla minulle juttelemaan, jos jotain vastaavaa tapahtuu. Ihan rohkeasti otat yhteyttä ja tietenkin ennen kuin haluat kovistella minun tyttärentäni jostain, millä ei ole mitään tekemistä matematiikan opiskelun kanssa...missä Linda on muuten käsittääkseni (tehden kädellään laajan kaaren) -ja korjattaa jos olen väärässä, luokkatasonsa parhaita oppilaita (tauko) En minä purematta niele..hehheh

(kaikki hehheh)

OPE: Ihan varmasti otan yhteyttä seuraavalla kerralla.

REHTORI: (PUHUU PÄÄLLE) Me olemme kyllä SAIJAn kanssa keskustelleet jo asiasta. Se on SAIJAlla niin silmitön into ja palo tähän työhön.

KAROLA: Ja takana vasta 2 kuukautta! On se varmaankin rankkaa; kaikki uuden opettelu...ihan jännityksellä olen aina seurannut näitä uusia opettajia, että minkälainen lahjakkuus sieltä löytyykään. Löytyykö kotipsykologi, suomenmestari sauvakävelyssä vai kovemman luokan matemaatikko. Et voi Paula kieltää, ettetkö olisi urasi varrella nähnyt monenlaista "hiihtäjää?"

REHTORI: Mutta SAIJAan me olemme olleet oikein tyytyväisiä, ihan oppilaitakin myöten. Kaikkihan me joskus erehdymme.

KAROLA: Linda niin piti Soilesta, ikävöi kesälomallakin. Tuntuu varmaan kauhealta näin Lindan näkökulmasta, että rakas pitkäaikainen opettaja vaihtuu. Soile oli niin kokenut ja hyvä opettaja.

OPE: Mä olen tosi pahoillani siitä takista ja tottakai haluan korvata sen.

KAROLA:Kuulehan SEIJA, ihana ele, mutta unohda... kun se takki ei ollut todellakaan mikään henkkamaukka, niin olisit nyt vaan kiitollinen...

REHTORI: Koulullahan on näissä asioissa korvausvastuu –

KAROLA: Koulun johtokunnan jäsenenä minä tiedän, eihän täällä määrärahoissa uida - kuppia kahvia, kiitos riittää ja minä tarkoitan sitä mitä sanon.

REHTORI: Minä tottakai kiitan koulun ja tietysti myös SAIJAn puolesta.

OPE: (yrittää sanoa jotain..)

KAROLA: (REHTORILLE) Paula hyvä, meillä on vielä vaikka mitä mietittävää. En halua olla mikään kellokalle, mutta...

REHTORI: Hyvä, kun huolehdit. (mennessään) Aloitetaan palaverit nyt...

ERITYISOPE: Näitä sattuu kaikille, nimittäin hankalia vanhempia, mutta kaikkeen tottuu ja toiset kollegat kuule, ne on niin tärkeitä näissä tilanteissa... minullakin oli silloin urani alkuaikoina kuule sellainen tapausei tiennyt kumpi oli pahempi isä vai poika...

KOULUN KELLO PIRISEE.

IV kohta: Opettaja tapaa Lindan vapaa-ajallaan

Linda tulee opettajan kotiovelle.

OPE: Linda? Mitä sä täällä tähän aikaan? Kellohan on vaikka kuinka paljon? Eikö sun oo kylmä... Ootko sä jättänyt avaimet kotiin? Haluutsä, että mä soitan sun äidille, tai...?

LINDA: Jos sä vittu soitat kenellekään, niin mä lähden meneen.

OPE: Hei, nyt ei oo kaikki hyvin... haluutsä tulla sisälle juttelemaan..?

...

...

...voidaan me tässäkin juttella, mä kuuntelen...

LINDA: (alkaa itkeä)

OPE: Mä välitän susta

LINDA: Mä olen koulun onnettomin tyttö (juoksee pois)

OPE: Lindaaa!

V kohta: Opettaja kohtaa vanhemman (luokassa)

REHTORI: (järjestelee luokkaan pullaa, yms. pelataan aikaa näyttelijöille.) Kuule nyt on todellinen force major-tilanne: Rehtorien kokous toimelan koululla. En mitenkään voi jäädä, mutta sinähän pärjät kyllä.

SAIJA: Se olis nyt kyllä tosi tärkeätä, että jäisit.

REHTORI: Minä luotan täysin sinun ammattitaitoosi, Saija. Kyllä sinä pärjät.

(poistuu)

KAROLA: (saapuu) No mitä nyt tällä kertaa?

OPE: Kiva, kun pääsit tulemaan. Soitin, kun sovittiin. Haluan vaihtaa pari sanaa Lindasta.

KAROLA: Kunhan teet sen nopeasti. Minulla on tässä pari minuuttia aikaa.

OPE: Olen huolissani Lindasta.

KAROLA: Niin...

OPE: Lindan koulumenestys on laskenut.

KAROLA: Niin...

OPE: Lindalla on paljon selittämättömiä poissaoloja-

KAROLA: Niin...

OPE: Musta näyttää ettei Lindalla ole oikein kavereita-

KAROLA: Niin...

OPE: Itse asiassa eilen illalla tosi myöhään, kello oli varmaan melkein yksitoista, Linda tuli mun kotiovelle. Hän oli tosi hätääntyneen olonen ja vähissä vaatteissa. Kysyin, mikä hätänä, mut Linda sanoi vaan, että hän on koulun onnettomin tyttö ja juoksi pois.

(tauko) Miten teillä kotona oikein menee?

KAROLA: Onko sinulla ammattitaitoa tehdä tätä työtä?

Ymmärtääkseni matematiikan opettajalla ei ole valtaa diagnosoida oppilaitaan.

Tämä terapiaistunto, jonka järjestit meidän Lindan kanssa tässä luokassa...

Sinä koskit minun tyttäreeni, sinä fyysisesti estit nuorta ahdistunutta tyttöä lähtemästä painostavasta tilanteesta!

Kurinpitosäännökset ilmaisevat selkeästi, minkälaisissa tilanteissa opettajalla on oikeus voimankäyttöön.

Sehän sanotaan jo perusopetuslaissakin!

Minä tunnen Sarkomaan Sarin, hän kuulee varmasti mielellään, mitä opetuksen kentällä tapahtuu.

Kun minä puutun asiaan, sinä et tee enää edes yhtä sijaistuntia tässä kunnassa

-tai missään muuallakaan!!

Sinun olisi kannattanut kuunnella minua.

VI (Lopullinen tuho)

REHTORI: Tämä on kuin pahaä unta. (ojentaa iltalehden ERITYISOPELLE)

SAIJA: (on tulossa huoneeseen, mutta ei tulekaan, jää kuuntelemaan)

ERITYISOPE: (lukee) ”...Kilimäen koulu ei puuttunut opettajan väkivaltaiseen käytökseen...14-vuotias tyttö...Opettaja pakotti tytön ylimääräiselle matematiikan tunnille...Kun ahdistunut tyttö yritti paeta luokasta...”

REHTORI: Puhelin on soinut koko aamun, koulun johtokuntakin...

ERITYISOPE: (lukee) ”...Tyttärenti tulee saamaan parhaan mahdollisen avun, että pääsee tämän yli...Kilimäen yläasteen rehtori ei suostunut kommentoimaan lukuisista yhteydenotoista huolimatta...”

REHTORI: Karola Vilen siirsi Lindan Toimelan yläasteelle.

ERITYISOPE: Ei olisi siitä kyllä uskonut. Uskomatonta...

REHTORI: Karola on pian Toimelan yläasteen johtokunnan jäsen...

ERITYISOPE: Siinä SAIJAssa oli ihan alusta asti jotain outoa...

REHTORI: Turha tätä on nyt enää lähteä psykologisoimaan.

SAIJA: (tulee huoneeseen)

REHTORI: Huomenta.

ERITYISOPE: (vetistelee)

REHTORI: Istu, ole hyvä.

SAIJA: Tää on valetta ihan koko juttu.

REHTORI: Virkani puolesta minun tehtäväni on puolustaa alaisiani, kunhan mitään rikosta ei ole tapahtunut.

SAIJA: Mä olen syytön, kyllähän te sen tiedätte!

REHTORI: Olet ihan samalla viivalla muiden asianosaisten kanssa.

ERITYISOPE: Tää on ihan kauheeta...

REHTORI: Kaikkia osapuolia tullaan kuulemaan. (kaikki jäävät stilliin)

-the end-